

**T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ALGILANAN ANA-BABA TUTUMLARININ
ERGENLERİN KİŞİSEL YÖNELİMLERİ İLE
İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Beyza SÖNMEZEL

**Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji**

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Selçuk ASLAN

ŞUBAT - 2019

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ALGILANAN ANA-BABA TUTUMLARININ
ERGENLERİN KİŞİSEL YÖNELİMLERİ İLE
İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Beyza SÖNMEZEL

Enstitü Anabilimdalı Dalı: Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji

“Bu tez 15.02.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. A. H. H. H. H. H.	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Selsuk Aslan	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi İzzet Kando	Basarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygu olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Beyza SÖNMEZEL

15.02.2019

ÖNSÖZ

Tez yazım süreci boyunca bilgi ve birikimini benimle paylaşan ve her aşamada beni yönlendiren danışmanın Dr. Öğr. Üyesi Selçuk Aslan'a; bu süreçte manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve değerli eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Beyza SÖNMEZEL

15.02.2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
Niğantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi Yüksek Lisans Tez Ödevi.....	vii
Nisantasi University, Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: GENEL BİLGİLER	6
1.1. Ergenlik	6
1.1.1. Ergenlik Kuramları	7
1.1.2. Ergenlik Döneminde Gelişim.....	10
1.1.3. Arkadaşlık İlişkileri.....	14
1.1.4. Ergenlik Döneminde Aile İlişkileri.....	15
1.2. Ana Baba Tutumu	17
1.2.1. Ana Baba Tutumlarına Dair Görüşler	17
1.2.2. Yaygın Anne Baba Tutumları	21
1.2.3. Ana-Baba Tutumlarına Dair Kuramsal Açıklamalar	25
1.3. Kendini Gerçekleştirme	27
1.3.1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi ve Kendini Gerçekleştirme.....	28
1.4. Kendini Gerçekleştirme ve Ana-Baba Tutumu.....	30
BÖLÜM 2: YÖNTEM	33
2.1. Araştırmanın Amacı	33
2.2. Evren ve Örneklem	33
2.3. Veri Toplama Araçları	34
2.3.1. Ana Baba Tutum Ölçeği	35
2.3.2. Kişisel Yönelim Envanteri	35

2.4. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri	36
2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	37
2.6. Verilerin Analizi.....	37
BÖLÜM 3: BULGULAR.....	39
3.1. Betimleyici İstatistikler	39
3.2. Ana-Baba Tutumları ve Kişisel Yönelim Arasındaki İlişkiler.....	40
3.3. Regresyon Çözümlemesi Bulguları	41
3.3. Sosyodemografik Özellikler Temelinde Oluşturulan Gruplar Arası Karşılaştırmalar	49
3.3.1. Cinsiyete Göre Karşılaştırma Sonuçları.....	49
3.3.2. Yaşa Göre Karşılaştırma Sonuçları.....	51
3.3.3. Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırma Sonuçları	53
3.3.4. Ana Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırma Sonuçları	55
3.3.5. Baba Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırma Sonuçları	57
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	60
KAYNAKÇA	68
EKLER.....	84
ÖZGEÇMİŞ.....	85

KISALTMALAR

DABT	: Demokratik Anne Baba Tutumları
KİABT	: Koruyucu-İstakçi Anne Baba Tutumları
OABT	: Otoriter Anne Baba Tutumları
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı (n=496).....	34
Tablo 2. Normallik Test Sonuçları	38
Tablo 3. Ana-Baba Tutumları ve Kişisel Yönelim Envanteri Alt Boyutlarına İlişkin Minimum, Maksimum Değerleri ve Puan Ortalamaları (N=496).....	39
Tablo 4. Ana-Baba Tutumları ve Kişisel Yönelim Envanteri Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler	40
Tablo 5. Ana-Baba Tutumlarının Zamanı İyi Kullanma Üzerindeki Etkisi.....	42
Tablo 6. Ana-Baba Tutumlarının Desteği İçten Alma Üzerindeki Etkisi	42
Tablo 7. Ana-Baba Tutumlarının Kendini Gerçekleştirme Değerleri Üzerindeki Etkisi	43
Tablo 8. Ana-Baba Tutumlarının Varoluşsal Bir Yaşam Sürme Üzerindeki Etkisi.....	44
Tablo 9. Ana-Baba Tutumlarının Duygusal Açıklık Üzerindeki Etkisi	45
Tablo 10. Ana-Baba Tutumlarının İçten Geldiği Gibi Davranabilme Üzerindeki Etkisi	45
Tablo 11. Ana-Baba Tutumlarının Kendine Saygı Üzerindeki Etkisi.....	46
Tablo 12. Ana-Baba Tutumlarının Uzlaştırma Üzerindeki Etkisi.....	47
Tablo 13. Ana-Baba Tutumlarının Saldırganlığın Kabulü Üzerindeki Etkisi.....	48
Tablo 14. Ana-Baba Tutumlarının Başkaları İle Yakınlık Kurabilme Üzerindeki Etkisi	48
Tablo 15. Ana-Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	49
Tablo 16. Kişisel Yönelim Envanteri Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	50
Tablo 17. Ana-Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması	51
Tablo 18. Kişisel Yönelim Envanteri Alt Boyut Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması	52
Tablo 19. Ana-Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması	53

Tablo 20. Kişisel Yönelim Envanteri Alt Boyut Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması	54
Tablo 21. Ana-Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Ana Eğitim Düzeyi İle Karşılaştırılması	55
Tablo 22. Kişisel Yönelim Envanteri Alt Boyut Puanlarının Ana Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması	56
Tablo 23. Ana-Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması	57
Tablo 24. Kişisel Yönelim Envanteri Alt Boyut Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması	58

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Araştırmanın Modeli.....	36
-----------------------------------	----

Tezin Adı: Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Ergenlerin Kişisel Yönelimleri İle İlişkisinin İncelenmesi	
Tezin Yazarı: Beyza SÖNMEZEL	Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Selçuk ASLAN
Kabul Tarihi: 15.02.2019	Sayfa Sayısı: Ön sayfalar (vii) + Tez (86)
Anabilim Dalı: Psikoloji	Bilim Dalı: Psikoloji
<p>Araştırmanın amacı lise öğrencilerinin kişisel yönelimleri ile algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkileri belirlemektir. Bolu ili Merkez ilçesinde 2017-2018 eğitim öğretim yılı içerisinde lise eğitimi gören 14-18 yaş aralığındaki 496 kişi araştırmanın örneklemini olarak belirlenmiştir. Araştırma verilerinin toplanmasında Kuzgun ve Eldeleklioğlu tarafından geliştirilen ana baba tutum ölçeği ve Shostrom tarafından geliştirilen kişisel yönelim envanteri kullanılmıştır.</p> <p>Araştırmadan elde edilen bulgulara göre anne-baba tutumlarının kişisel yönelimlere ilişkin tüm faktörler üzerinde anlamlı etkisi vardır. Demokratik anne baba tutumlarının etkileri olumlu yönde iken, koruyucu-istekçi ve otoriter anne baba tutumlarının kişisel yönelimler üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğu görülmüştür. Yapılan t-test ve varyans analizi sonuçlarına göre erkek öğrencilerin ve 17-18 yaş aralığındaki katılımcıların algıladığı otoriter anne baba tutumları diğer gruplardan yüksektir. Cinsiyet açısından yapılan değerlendirme sonucuna göre, kadınların desteği içten alma düzeyleri ve duygusal açıklıkları daha yüksektir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Ergenlik, kişisel yönelimler, anne baba tutumları.	

Nisantasi University, Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of Thesis: Investigation of the Relationships Between Perceived Parental Attitudes and Adolescents' Personal Orientations	
Tezin Yazarı: Beyza SÖNMEZEL	Supervisor: Assist. Prof. Dr. Selçuk ASLAN
Date: 15.02.2019	Nu. of Pages: Pretext (vii) + Main body (86)
Department: Psychology	Subfield: Psychology
<p>The aim of the study is to determine the relationships between the personal orientations of high school students and perceived parental attitudes. 496 people aged 14-18 years who were in high school in 2017-2018 academic year in Bolu province were determined as the sample of the study. Parental attitude scale developed by Kuzgun and Eldeleklioğlu and personal orientation inventory developed by Shostrom were used to collect the research data.</p> <p>According to the findings of the study, parental attitudes have a significant effect on all factors related to personal orientations. While the effects of democratic parental attitudes are positive, it has been observed that the protective and demanding parental attitudes have negative effects on personal orientations. According to the results of t-test and variance analysis, perception of authoritarian parental attitudes of male students and the participants between the ages of 17 and 18 are higher than the other groups. According to the results of the evaluation made in terms of gender, inner directed support and feeling reactivity is higher among women.</p>	
Key Words: Adolescence, personal orientations, parental attitudes.	

GİRİŞ

Aile, içerisindeki bireylerin birbirinin psiko-sosyal destekçisi olduğu en temel birimdir. İlgili alanda birçok kuramcıya göre bireyin gelişiminde ailenin etkisi oldukça fazladır. Aile yalnızca fizyolojik ihtiyaçların giderildiği yer değil, psiko-sosyal açıdan da doyum ve öğreti kaynağıdır. Her insanın gelişim basamakları aynıken, gelişim süreci çevresel etmenler nedeniyle farklılık göstermektedir. Bu etmenlerin en başında gelen aile, diğerleriyle kurum olarak benzerlik göstermekle birlikte yaklaşım ve tutum olarak farklılaşmaktadır. Ailede çocukların nasıl yetiştirileceğine yönelik sergilenen ana baba tutumlarının çocuklar üzerindeki etkileri de farklılaşmaktadır. Süreci karmaşıklaştıran tutum ve algıların çeşitliliğidir (Jankowska ve ark., 2015).

Sosyal bağlamın ilk zinciri olan anne ve baba, çocuğun gelişim seyri üzerinde oldukça etkilidir. Çocukların fiziksel, bilişsel, psikolojik ve sosyal gelişimleri üzerinde anne ve babanın çocuk yetiştirme tutumları yaşamsal önemdedir. Ana baba sayesinde edinilen kazanımlar, dönemselsel olarak farklılık göstermektedir. Her dönemin gelişim görevleri farklı olmakta ve bu evrelere göre ana-baba tutumu ve çocuğun algısı da değişmektedir. Buna uygun tutum sergileyen anne ve baba sağlıklı bir çocuk gelişiminin sürecini şekillendirmektedir (Derman ve Başal, 2013).

Gelişimsel geçiş evresi olan ergenlik, çocukluk ve yetişkinlik arasında sıkışan hassas bir süreç olduğundan incelenmesi önemlidir. Biyolojik, bilişsel ve sosyo-duygusal değişimleri içermektedir. Çok boyutlu değişimleri kapsayan bu dönemi başarılı ile sonlandırmak ergen ve ebeveynin olumlu iş birliği ile mümkün olabilmektedir. Anne ve babanın, ergenin gelişim özelliklerini bilerek ve ergeni keşfederek doğru tutumlar sergilemesi, kimlik ve kişilik gelişimi için de en kritik dönem olan bu evreyi sağlıklı bir şekilde tamamlamasına neden olacaktır (Gander ve Gandiner, 2007; Özatça, 2009).

Anne ve baba, ergenin kişilik gelişiminde en önemli yere sahiptir. Ergene güven, huzur ve sağlıklı iletişim ortamı sağlamalarının yanı sıra kendi kendini idare edebilmesi için de ona özgürlük sunabilmelidirler. Anne ve babanın, bu kritik dönemde doğru tutumlarla ergenin duygu, düşünce ve davranışlarına olumlu etkisi olmakta ve yerinde yönlendirmesi ile kişilik gelişiminin önemli bir kısmını başarıyla tamamlamasını sağlamaktadır. Anne babanın sergilediği doğru tutum ile ergen yaşamı boyunca; objektif olmayı, karşısına

çıkan problemleri verdikleri uğraş ile çözümleyebilmeyi, doğru kararlar verebilmeyi bunları anne ve babası yanında bulunmazken de doğası gereği yerine getirme yetisini edinmiş olacaktır. Böyle sağlıklı bir kişilik gelişimi için ergenin bağımsız tavrı da önemli görülmektedir. Zamanında bu gelişim görevini edinememiş ergenler; güvensizlik, kararsızlık, yetersizlik gibi olumsuz kişilik özellikleri geliştirmektedir. Anne ve babasına bağımlılığın uzaklaşan ergen, özerk bir birey olma sürecinde birçok etmen tarafından etkilenen karmaşık bir durumun içine itilmektedir. Ergenlerin bu etmenlere verdiği tepkiler kadar, başkalarının tepkilerinin kendisi üzerindeki etkisi de önemlidir. Çünkü bu etkilerin ergen üzerindeki etkisinden geriye kalanlar, kişiliğidir (Jankowska ve ark., 2015; Kalyencioğlu ve Kutlu, 2010).

Ergenin kimlik gelişiminin yanında bu dönemin özelliklerinden olan duygu durumlarındaki dalgalanmalar, iniş çıkışlar, ana babaya olan bağımlılığın kurtulması ana babanın desteği ve yönlendirmesi de kişiliğinin biçimlenmesinde etkindir. Ekşi (1990) bu süreçte ana babaların işlevinin, ergenin davranışını denetleme, yönlendirme ve ergeni cesaretlendirme çerçevesinde yoğunlaştığını ifade etmektedir. Ergenin ebeveynlerinden beklediği bu duygusal etkileşim, onun toplumsal gereksinimler ile yakından ilişkilidir. Ergene kendi yaşantılarının yanı sıra diğer insanlarla doğru ilişkiler kurabilmeleri için fırsatların sağlanması ve geliştirilmesi de anne ve babaların etkisindedir. Ergenlerin toplumsal davranışına da yön veren ebeveynlerdir (Avcı, 2006).

Ergenin, çevreye uyum sağlayabilmek için gereksinim duyduğu davranışları öğrenmesinde gelişiminde baş aktörler olan ana-babanın dışında diğer önemli kişilerin de etkisi görülmektedir. Faydalı bulduğu bu davranışları uygun durumlarda kullanarak kişilik yönelişlerini geliştirirler. Kişisel yönelişler, birbiri arkasından hep başarı ile neticelenince kuvvetlenir veya ergen engelle karşılaştığında ortaya çıkan duruma ayak uydurabilmek için yapmak zorunda olduğu davranışlar olarak kişiliğe yerleşirler (Avcı, 2006).

Ergenler kendilerine özgü geliştirdikleri davranış kalıpları ile farklı sorun çözme becerileri geliştirmektedir. Ergenleri yönlendirmede anne ve baba için başlıca problem, ergendeki güdü ve ilgileri yapılması veya öğrenilmesi gereken şeylere bağlamaktır. Bu da anne ve babanın, ergenlerin dönemsel tepkilerini olumlu yönetmeleri, onları gerçek anlamda tanımaları, doğru birer rol model olmaları ve uygun bir tutumla yönlendirmeleri

ile mümkündür (Ekşi, 1990). Anne ve baba, ergenin davranışlarını anlayıp keşfedince onun yönelişlerinin anahtarını bulmuş demektir. Ebeveynlerin yapması gereken, ergenin istenmeyen, kötü sayılan davranışlarını değiştirmeye çalışmaktır (Sezer, 2010).

Kişilik gelişiminde, canlılığın, sosyal uyarlılığın derecesi, aile durumu, belli başlı güdülerini doyurma kabiliyeti, başarıları, başarısızlıkları, karşılaştığı gerginlik ve yarışmalara karşı dayanıklılığı gibi birçok faktör rol oynamaktadır. Anne ve babalar doğru tutumlarla, ergenlerin olumsuz yönelişlerini bulup çıkarmalı ve bunların yerine istenilen, beğenilen ve doğru kabul edilen huy ve yönelişleri edinmeleri için yardımda ve teşvikte bulunmalıdırlar (Kocayörük, 2016; Ulusoy ve ark., 2005).

Bu çerçevede oluşturulan araştırmanın amacı lise öğrencilerinde kişisel yönelimlerin ana baba tutumları tarafından etkilenme düzeyini ortaya koymak; ana baba tutumları ve kişisel yönelimlerin ele alınan sosyo-demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi) çerçevesinde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektedir.

Araştırmanın Konusu

Araştırmada, Bolu ili Merkez ilçesinde 2017-2018 eğitim öğretim yılı içerisinde lise eğitimi gören 14-18 yaş aralığındaki, anne ve babası birlikte yaşayan 496 öğrenciye uygulanan anketlerde ana baba tutumları ölçeği ve kişisel yönelim envanteri ölçekleri ile ergenlerin algıladıkları ana-baba tutumları, kişisel yönelimleri yordamakta mıdır? temel sorusuna cevap aranmıştır.

Araştırmanın Amacı

Doğumu itibariyle ikinci bir kişiyle etkileşim halinde olan birey, gelişim sürecini bu etki ile sürdürmekte olup, toplumsal oluşumun ilk zinciri olan aile, sergilediği tutum ve davranışlarla ergenlerin kişisel yönelimleri üzerinde muhakkak bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda ele alınan çalışmada algılanan ana-baba tutumunun ergenlerin kişisel yönelimleri üzerine etkisini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Araştırma; ana-baba tutumlarının alt boyutları olan demokratik tutum, koruyucu- istekçi tutum veya otoriter tutumları benimseyen ailelerin, ergenlerin algı değerlendirmeleri sonucu kişisel yönelimleri ve kişilikleri üzerinde olumlu/olumsuz etki şiddetinin önemini ortaya koyması bakımından öne çıkmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma Bolu ili merkez ilçede öğrenim gören 14-18 yaş aralığındaki 496 öğrenci örneklem kabul edilerek gerçekleştirilmiştir. Araştırmada değişkenler arasındaki birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan ilişkisel tarama modeline başvurulmuştur.

Araştırma kapsamında Ana-Baba Tutumları Ölçeği ve Kişisel Yönelim Envanteri ölçeklerinden yararlanılmıştır. Pearson Korelasyon Testi, T Testi, ANOVA ve basit regresyon testi kullanılarak analizler yapılmıştır.

Araştırma Hipotezleri

1. Ana baba tutumları ve kişisel yönelimler arasında ilişki var mıdır?
2. Ana baba tutumları (demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter) kişisel yönelimleri (zamanı iyi kullanma, desteği içten alma, kendini gerçekleştirme değerleri, varoluşsal bir yaşam sürme, duygusal açıklık, içten geldiği gibi davranabilme, kendine saygı, uzlaştırma, saldırganlığın kabulü ve başkaları ile yakınlık kurabilme) yordamakta mıdır?
3. Kadınlar ile erkekler arasında bağımlı değişkenler (anne baba algıları ve kişisel yönelimler) bakımından farklılık var mıdır?
4. Yaş temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişkenler bakımından farklılık var mıdır?
5. Kardeş sayısı temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişkenler bakımından farklılık var mıdır?

6. Anne eğitim düzeyi oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişkenler bakımından farklılık var mıdır?

7. Baba eğitim düzeyi temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişkenler bakımından farklılık var mıdır?

BÖLÜM 1: GENEL BİLGİLER

1.1. Ergenlik

Amerikan Psikoloji Birliğinin Psikoloji Sözlüğü'nde yapılan tanıma göre adölesans: biyolojik ve duyuşsal süreçlerin yol açtığı cinsel ve psikososyal olgunlaşma ile başlamaktadır. Bireyin bağımsızlığını ve toplumsal üretkenliğini kazandığı, çok da belirli olmayan bir zamanda sona eren kronolojik bir dönem olarak görülmekte ve hızlı fiziksel, psikolojik ve sosyal değişmelerle karakterize edilmektedir (Vandenbos, 2010).

Literatürde “adolescent” karşılığı olarak kullanılan ergen kelimesi büyümek, olgunlaşmak anlamında kullanılan Latince “adolescere” fiilinin kökünden gelmektedir ve doğası gereği bir durumu değil, bir süreci ifade etmektedir (Yavuzer, 2012). Birçok araştırmacının da görüş birliğinde olduğu gibi; bu dönem, 12 yaş civarında başlayıp 19-21 yaşlarında sona ermektedir (Çuhadaroğlu, 1996). Çocukluk döneminin sonları ve gençlik döneminin başları olan ergenliğe geçiş olarak belirtilen “buluğa erme” döneminin, kızlar için 11-13, erkekler için ise 13-15 yaşları arasında başladığı görülmektedir (Kulaksızoğlu, 2015).

Winnicott'a (1962) göre ergenlik sürecinin temel başlatıcısı, erinlik yani ikincil cinsel belirtilerin ortaya çıkmasıdır. Ona göre erinlik, yeni doğan ve çocukluk deneyimlerinin damgasının vurulduğu dönemdir. Winnicott, ergenlik sürecinde de çevrenin çok önemli olduğunu; çevrenin yetersizliğinin, çocukluk döneminde olduğu gibi ergenlikte de zorluklara yol açabileceğinin altını çizmektedir (Winnicott, 1962).

Ergenlik çağı kişinin yaşamında önemli değişiklikleri beraberinde getirmektedir. Ergenliğin başında kişi özellikle biyolojik olarak, sonunda ise psiko-sosyal olarak çeşitli değişimler geçirmektedir. Bugün artık kriz diye nitelenen ve oldukça uzun bir süreç olarak ele aldığımız ergenlik ilk dönem, orta dönem ve son dönem olarak ayırt edilmektedir (Koptagel İlal, 1991).

Birbirinden farklı özelliklerle tanımlanan bu evreler belirgin olarak ayırt edilebilmektedir. Erken ergenlik (12-14 yaşlar), diğer adıyla erinlik (buluğ), fiziksel değişikliklerin yaşandığı dönem olup boy uzaması, iç organlarda gelişme, kiloda artış ve bunlara bağlı olarak fiziksel beceri artışı, bilişsel gelişme ve buna bağlı olarak da somut düşüncenin

yerini soyut düşüncenin alması ve yetişkinlikteki cinsiyet özelliklerinin yavaş yavaş kazanılması ile ilerleyen bir evredir. Ergenin bu evrede bedeninde ve zihninde yaşadığı değişimlerle ilgili olarak bilgilendirilmeye ihtiyacı vardır. Orta ergenlik (15-17 yaş), başta bedensel olarak başlayan ve hızla ilerleyen fiziksel değişimin büyük ölçüde tamamlandığı bir evredir. Bu evrede arkadaş ilişkileri önem kazanmakta, kişi kendisini toplumsal alanlarda göstermek ve ortaya koymak istemektedir. Otoriteye karşı geliş, ana babanın değersizleştirilmesi, çatışmalar, ayrışmalar ve bireyselleşme çabası bu dönemin önemli gelişimsel konuları olarak görülmektedir. Karşı cinsle ilişkiler artmakta, grup arkadaşları önem kazanmakta ve cinsel kimlik gelişimi ilerlemektedir. Geç ergenlik (18 yaş ve üstü) ise kimlik gelişiminin tamamlanmadığı ancak kimlik duygusunda bir bütünlüğün kazanıldığı son evredir. “Ben kimim?” sorusuna verilen her yanıt bireyin kimliğini tanımlamaktadır. Meslek seçmek, karşı cinsle sevgiye dayalı ilişkiler kurmak, yaşam tarzını belirlemek, siyasi, felsefi, dini görüşler geliştirmek, sosyal bir grup içinde olabilmek ve o gruba ait olabilmek, kendine ait bir değerler sistemi oluşturabilmek kimliğin kazanılmasında etkili etmenlerdir. Kimlik bütünlüğü ise çocuklukta kazanılmış olan içsel aynılık ve süreklilik duygusunun toplumsal olarak da kazanılması ve buna güven duyulması ile sağlanmaktadır (TÜBA-UNFPA Raporu, 2004).

1.1.1. Ergenlik Kuramları

Ergenlik dönemi sürecindeki değişiklik ve gelişimi inceleyen birçok yaklaşım, kuram ve araştırma bulunmaktadır. Ergenlik öncelikle Freud (1924)’un psikanalitik kuramında ele alınmıştır. Freud ergenlik kuramını çocukluk kuramından yola çıkarak oluşturmuştur. Çocuk, yaşamın ilk yıllarında önce oral evrede; yeme, emme gibi eylemlerle ilgilidir. Oral evrenin ardından çocuk anal dürtülerin hakim olduğu ikinci evreye geçmektedir. Bu dönemde çocuğun kakasını yapması ya da yapmaması aile içinde en büyük meseledir. Bu evreden sonra çocuk fallik döneme geçer ve genital organlardan zevk aldığı farkına vararak ilgisini o yöne kaydırır. Bunun sonucunda çocuk; karşı cinsten ebeveyni için güçlü bir bağ geliştirirken, hem cinsi olan ebeveyne karşı düşmanca duygular taşımaya başlar. Bu, öedipus karmaşası olarak adlandırılır. Erkek çocuk, annesinin sadece kendisine kalması için babasını bertaraf etmek isterken; kız çocuk, babasının sadece kendisine kalması için anneyi yok etmek ister. Çocuk bu duygularından dolayı cezalandırılacağından korkar ve ödipal çelişkileri bastırır. Erkek çocuklar hadım

edilmekten korkar ve her iki cinsiyet de gizil döneme geçerler. Bu dönem 5-12 yaşları arasında sürer. Gizil dönemdeki durgunluk, ergenlik dönemiyle birlikte bozulur ve dürtüler tekrar canlanmaya başlar Freud çocuklukta çelişkilerin buluşta da ortaya çıktığını söylemektedir. Cinsellikle birlikte buna karşı bir savunma mekanizması geliştirilir ve hem gerginlik hem de bu savunma mekanizmalarıyla saklı çelişkiler kişinin fırtınalı bir döneme geçmesine neden olur. Kısaca Freud'a göre ergenlikte meydana gelen, ortaya çıkan ya da var olan bir problemin asıl kaynağı çocuklukta aranmalıdır (Kulaksızoğlu, 2015).

Hall (1904) ergenliği insan evrimindeki ilkelikten uygarlığa geçiş olarak temsil etmektedir. Yani ergenlik Hall'a göre, hem çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi hem de stres ve fırtınalar dönemidir. Ergenlik kişide bireysellik duygusunun geliştiği bir yeniden doğuş dönemi olarak ele alınmaktadır (Döğücü, 2004).

Anna Freud'a göre ise cinsel dürtüler çocuklukta gizil dönemde bastırılmakta ve daha sonra ergenlikte tekrar ortaya çıkmaktadır; kişi bu duygulara sahip olduğu için cezalandırılacağından çok bu duygulara teslim olduğu için suçluluk duymayı öğrenmektedir. Ergen bu duygulardan sadece ve sadece anne ve babasından duygusal olarak uzaklaştığında kurtulabilmektedir. Bu noktada ergen yeni ilişkiler kurmaya ihtiyaç duymakta ve ebeveynleri dışında özdeşim kurabileceği insanlar aramaya başlamaktadır. Ancak yine de kişi içinde yaşanan dönem sebebiyle ambivalansın yoğun olduğu bir dönemdedir, hem ailesinden bağımsız olmak istemekte hem de o koruma kalkanından çıkmamak istemektedir (Kulaksızoğlu, 2015).

Lewin'in ergenlik kuramına göre; kişi hayatındaki çevresel ve kişisel faktörlerin sürekli olarak değişiminden etkilenmektedir. Yavaş olarak ilerleyen değişimlere kolayca uyum sağlanırken, bireyler hızlı değişimlerin olduğu dönemlerde stresli bir dönemin ortasında kalmaktadırlar. Bu bağlamda Lewin'e göre, ergenlikte hızlı bir değişim yaşanmaktadır ve kişi hem bu değişikliklerle karşılaşmakta hem de bir takım fiziksel değişimlere uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bu dönemin sağlıklı sonuçlanması için, ergen öncelikle çocuklukta hedeflerinden vazgeçmeli, daha sonra ise yetişkinlik hedeflerini belirlemelidir (Güneş, 1993).

Mc Candless (1970) kuramında dürtünün ergen için önemli bir yeri olduğundan bahsetmiş ve sosyal öğrenme kuramını ergenliğin gelişimine uyarlamıştır. Bu dönemde ergen, dürtüleriyle hareket etmesi nedeniyle kendini yoğun baskı altında hissetmektedir. Zamanında öğretmenlerine ve ebeveynlerine bağımlı oldukları öğretilen çocuklar, ergenlik dönemiyle birlikte bu öğretinin doğruluğunu sorgulamaya başlamaktadır. Bağlılık duygusuyla büyüyen ergen şimdi ise bağımsız bir şekilde hareket etmek istemekte ve dolayısıyla çelişki içine girmektedir (Kalapriya, 2016). Bandura (1977) bir düzenin ve istikrarın olduğu, sevecen ailelerde büyüyen çocukların sosyalleşebileceğini ve buna uygun çeşitli davranışlar geliştirebileceğini önermektedir. Ergenlik sürecini bunalımlı geçiren gençler yeterince sosyalleşememiş kişilerdir. Buna göre saldırganlık davranışları olan ergenler hatalı öğrenme ve çeşitli alışkanlıkları nedeniyle bu haldedirler.

Spranger (1928) ise ergenlik kuramında ergenliğin fırtına ve stres dönemi olarak tanımlanmasına karşı çıkmaktadır. Ona göre bu dönemde üç türlü büyüme şekli bulunmaktadır. İlk olarak ergenler, çocukluktan yetişkinliğe geçişi stres dolu ve acı verici olarak yaşayabilmektedirler. İkinci grup ergenler, bu dönemi daha yavaş ve dalgasız yani sürekli bir gelişim ile geçirebilmektedir. Böylece kişi çatışmadan uzak ve herhangi bir stresle karşılaşmadan, yavaş ve huzurlu bir şekilde yetişkinliğe ulaşmaktadır. Üçüncü grupta ise, iki modelin kesişimi söz konudur ve bu dinamik model olarak da bilinmektedir. Bu modele göre ergenlerin bilinçli davrandığı, karşılıklarına çıkan krizlerin üstesinden gelmeye çalıştıkları söylenebilir. Sonuç olarak, ergenliğin nasıl yaşantılandığı bireyden bireye değişmektedir (Koç, 2005).

Sullivan ise (1953) ergenlik kuramında; yakınlık, sevgi, güven, eşit ilişki gibi ihtiyaçları tanımlamış ve kişilerarası bu ihtiyaçların doyurulmasının öneminden bahsetmiştir. Ön ergenlik döneminde kişi çoğunlukla iç dünyasını anlatabileceği aynı cinsten bir yakın arkadaşına, sırdaşına ihtiyaç duymaktadır. Yakın arkadaşları sayesinde kişi, diğer insanlar tarafından nasıl görüldüğünü öğrenmekte ve bu da olumsuz yönlerini görmesine ve değiştirmesine olanak sağlamaktadır. Eğer ergen bu dönemde yakın arkadaşlıklar kuramazsa, yalnızlık duygusu içine düşebilmekte ve bu da kişiyi düşük benlik algısına götürebilmektedir. Erken ergenlikte gizil dönemde bastırılmış olan cinsel ilgi tekrar ortaya çıkmakta ve çoğu zaman ergen hissettiği bu arzu ile ne yapması gerektiğini ya da ne yapacağını bilememektedir. İhtiyacını duyduğu yakınlık ve güvenlik duygusu ile

bağdaştırılmayan bu duygu ergen tarafından ya reddedilmekte ya da daha fazla yalnızlık içinde kalmamak adına bu gereksinimi karşılayabileceği nesnelere yöneltmektedir. Bu iki ihtiyaç birbirinden ayrılmadığı zaman ise, ergende cinsel sapmalar meydana gelebilmektedir (Geçtan, 2015; Özbay, 2000; Özbay ve Öztürk, 1992; Atik ve ark., 2014).

Geç ergenlik ise, artık kişinin cinsel tercihini yaptığı, sosyal olarak görev ve sorumluluklarını üstlendiği bir dönemdir. Bu dönemde kişi, çevresindeki diğer insanların görüşlerini önemsemeye ve kişilerarası ilişkilerindeki sorunları fark etmeye ve çözüm yolları bulmaya başlamaktadır. Böylece hem kendi hayatını hem eğitim hayatını gözden geçirmeye imkan bulmaktadır. Kısacası ergenin bir birey olarak toplumda yerini aldığı ve hayatını nasıl yaşamak istediğine dair yolunu çizdiği bir dönemdir (Geçtan, 2015; Özbay, 2000).

1.1.2. Ergenlik Döneminde Gelişim

Ergenlik dönemi bireyin fiziksel, bilişsel, duygusal, psikolojik ve toplumsal alanda değişim ve gelişim yaşadığı bir evrendir. İzleyen bölümlerde ergenlik dönemi fiziksel gelişim, bilişsel gelişim, kimlik gelişimi ve sosyal gelişim başlıkları altında ele alınacaktır.

1.1.2.1. Fiziksel Gelişim

Ergenlik dönemi en çok bu dönemde her iki cinsiyette de yaşanan fiziksel değişimle göze çarpmaktadır. Ergenlik, çocukluk döneminin sona erdiği ve cinsel bakımdan bireyin olgunlaşmaya başladığı dönemdir. Birincil ve ikincil cinsiyet özelliklerinin belirlemeye başladığı bu dönem aynı zamanda en hızlı büyüme ve gelişmenin gerçekleştiği dönemlerden biridir, ani bir büyüme söz konusudur (Gander ve Gardiner, 2007).

Ergenler, 13-15 yaşlarında bedenlerinde meydana gelen değişimlerin farkına varırlar. Bu dönem fiziksel değişimlerin ergeni zorladığı, bir türlü alışamadığı dengesizliklerin yaşandığı bir dönemdir. Ergenliğin başlangıcında kızların hemen hemen yarısı erkeklerin ise üçte biri fiziksel görünüşleri nedeniyle mutsuzdurlar (Morris, 2002). Erkeklerin fiziksel görünüşlerinden hoşnutsuzlukları 14 yaşında en az iken, kız öğrencilerin en az hoşnut oldukları yaşın 13 olduğu bilinmektedir (Sayıl ve ark. 2002).

1.1.2.2. Bilişsel Gelişim

Ergenlik dönemi zihinsel, bedensel ve cinsel değişimlerin bir arada yaşandığı farklı bir dönemdir. Bireyler bilişsel gelişim esnasında, yalnızca kendileri, aileleri, akranları, arkadaşları ve öğretmenleri hakkında değil, dünyaya dair bakış açıları ve görme biçimleri üzerinde de uzun düşünme süreçleri yaşarlar. Bu dönem ergenlerin kendilerini geleceğe yönelik ve soyut düşünceler içinde buldukları bir dönemdir (Gander ve Gandiner, 2007).

Çocuklar, yaşları ilerledikçe muhakeme etme yetileri gelişmeye ve daha olgun düşünmeye başlarlar. Ergenlik döneminde kişi bu gelişen muhakeme yetisi sayesinde diğer insanların düşüncelerini kabullenmeye başlar ve diğer yandan da problem çözme becerileri gelişir (Gül ve Güneş, 2009).

Piaget'nin (2004) bilişsel gelişim kuramında dört evre belirlenmiştir. Bu evreler; duyu-hareket, işlem öncesi, somut işlemler ve soyut işlemler dönemleridir. Ergenliğin başlangıcı olarak belirlenen dönem 12 yaş civarına denk gelmekte ve dördüncü evre olan soyut işlemler evresi olarak nitelendirilmektedir. Ergenlerdeki meydana gelen bu gelişim somut işlemlerden formel işlemlere doğru bir değişim olarak nitelenir. Soyut işlemler evresine gelen ergenler, soyut kavramları anlayabilirler, soyut terimlerle akıl yürütebilirler, varsayımlar kurabilirler ve durumlar arasında mantıksal sonuçlar çıkarabilirler. Bu evrede ergenlerin ister somut ister soyut olsun, karmaşık problemleri sistemli biçimde çözebildikleri görülür.

Elkind (1978), ergenlerin bu dönemde yaşanan bedensel ve cinsel değişimlere fazla duyarlı olduklarını, çevrelerindeki insanların onların davranışlarıyla ve görünüşleriyle saptantılı bir şekilde ilgilendiklerini ve sürekli olarak ilgi odağı olduklarını düşündüklerini belirtmektedir. Bu bize ergenlerin kendi yarattıkları düşünsel bir seyirci kitlesiyle çevrili bir dünya yarattıklarını göstermektedir. Bu düşsel yaşantı ergende diğer insanlardan önemli ve özel olduğu hissini yaratmaktadır.

Ergenlik döneminde kişi kendisini diğer herkesten farklı görme eğilimindedir ve kendi başına asla kötü bir olay gelmeyecek düşüncesinde gibidir, yani bir bakıma tüm güçlüdür. Bu bizi ergenin düşüncesindeki ikinci hataya yani kişisel efsanesine götürür. Bu durumda kendini tüm güçlü gören ergen cesaretle riskli davranışlarda bulunabilir (Morris, 2002).

Çoğu ergen, başlarına bir kötülük gelemeyeceği, sonsuza kadar yaşayacakları ve yenilmez oldukları düşüncesi ile hareket etmektedir. Örneğin, içkiliyken araba kullandıklarında bile kendilerine kötü bir şey olmayacağını düşünürler (Kapıkıran, 2008).

1.1.2.3. Kimlik Gelişimi

Kimlik, bireyin kişisel özellikleri, ilişkili olduğu kişi ve gruplar ile topluluklardan edindiği ve kendini tanımlarken kullandığı, bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutları olan, diğerlerinden farklılıklar ya da onlara benzerlikler temelinde oluşturulan, bireyin kendine yönelik bilinçli kavrayışı olarak tanımlanabilir (Aslan, 2013).

Ergenlik döneminde temel yapılandırmalar kimlik gelişimi etrafında gerçekleşmektedir. Ergenler bu dönemde yetişkinliğin gerektirdiği donanımları oluşturmaya çalışırlar. Yetişkinliğe geçişteki en önemli yaşam görevlerinden birisi sürekli bir kimlik duygusu oluşturmaktır. Ergenlik döneminde yaşamla ilgili temel yapılandırmalar kimlik gelişimi etrafında gerçekleştiği için ergenler kimliklerini oluşturmak için büyük çaba gösterirler (Morsünbül, 2010; Morsünbül ve Çok, 2013). Çoğu ergen için kimlik gelişimi görece rahat, güvenli biçimde gerçekleşirken, kimi ergenler için de sancılı, sıkıntılı, zaman zamanda umarsız bir tırmanma mücadelesine dönüşebilmektedir (Demir ve ark. 2009).

Sağlıklı bir kimlik süreci deneyimleyen ergenler genç yetişkinlik sürecine daha kolay geçmekte ve yetişkinliğin gerektirdiği rolleri daha kolay biçimde ortaya koymaktadırlar (Luyckx ve ark., 2008). Kimlik, evlenme, meslek seçimi gibi konularda bireylere yol gösterici olur (Schwartz ve ark., 2011). Sonuç olarak ergenlik döneminde kimlik gelişimi hem bireylerin ruh sağlığını hem de yetişkinliğe geçiş sürecini etkilemesi açısından önemlidir.

Erikson'a (1984) göre, her gelişim dönemi bir önceki dönemden etkilendiği gibi kendisinden sonra gelen dönemi de etkilemektedir (Ekşi, 1990). Erikson (1984) kimlik oluşumunu sorunsuz tamamlayan ergenin kendine güvenen ve kendinden emin bir kişi olarak hayatına devam edeceğini aksi takdirde büyük bir rol karmaşası yaşayabileceğini ve bu karmaşanın yaşamının ileriki yıllarında da kişinin kriz çözümüne engel olabileceğini öne sürer. Örneğin; sürekli iş değiştiren, ne yapmak istediğine bir türlü karar

veremeyen yetişkinler henüz kimlik oluşumunu tamamlayamamışlardır (Senemoğlu, 1997).

Bu dönemde ana-baba tutumlarına uygun yetişkin rollerini kabul eden ergenlerde kimlik diğerlerine oranla daha erken olgunlaşmaya başlar. Ailesinin veya toplumun değer yargılarına göre hareket etmeyen ya da benimsemeyen ergenler ise bir kimlik karmaşası yaşarlar ve kendilerini bulmakta zorluk çekerler (Kulaksızoğlu, 2004). Bu açıdan değerlendirildiğinde ruh sağlığı bakımından topluma uyumlu bir kişiliğin geliştirilebilmesi için ana-baba tutumları ve yaşanan çocukluk dönemi önemlidir (Ekşi, 1990).

1.1.2.4. Toplumsal Gelişim

Toplumsal gelişim, kişinin doğumundan itibaren ana baba iletişimi ile başlayan ve ömür boyu süren, içinde yaşadığı toplum tarafından belirlenen çeşitli değer yargıları ve normları benimseyerek bunlar çerçevesinde davranış biçimleri geliştirmesi kapsamında ele alınmaktadır (Kulaksızoğlu, 2015; Yavuzer, 2012).

Ergenlikte benlik bilincinin önem kazanması ve yükselmesi ile birlikte başkaları tarafından değerlendirileceği düşüncesi önem kazanmaktadır. Başkaları tarafından değerlendirilme düşüncesi ergenin dış görünüşüne ve diğer insanların kendisi hakkındaki düşüncelerine önem vermesine neden olur. İçinde bulunulan dönem nedeniyle ergen normalden fazla kişiyle iletişime girmekte ve daha fazla sosyal etkileşimde bulunmaktadır (Şekercioğlu ve Güzeller, 2012). Her ne kadar toplumsal ortamlara girme gereksinimi yoğun olsa da bu ortam çoğu zaman ergende sevilme, beğenilme, eleştirilme ve alay edilme gibi endişeleri de taşımasına neden olur. Eğer bu endişe giderilmez ve kişide kaygı artmaya devam ederse ergenin sosyal ortamlardan kaçınmaya başlayacağı ileri sürülmektedir (Şahin ve Özçelik, 2016).

Ergenlik döneminde ana-baba ve çocuk ilişkileri dikkate değer bir şekilde değişmektedir. Çocuk bu döneme girdiğinde ana-baba ve çocuk arasında kurulu dengeler değişmeye başlar. Artık evde çocuk yerine koyulmak istemeyen aksine bir birey olduğunu kanıtlamaya çalışan biri vardır. Ana-baba ise bu birey olma çabasının yanında çocuğundaki fiziksel, bilişsel ve psikolojik olarak meydana gelen değişikliklere

yabancıdır ve bu değişikliklere ayak uydurmakta zorlanmaktadırlar. Çoğu zaman ergenin verdiği tepkiler ana-babayı huzursuz etmektedir. Ortaya çıkan bu ana-baba ve ergen arasında uyumsuzluk ve huzursuzluk çeşitli çatışmalara neden olmaktadır. Her ne kadar ergende meydana gelen değişimler ana- baba için yeni ve endişe verici olsa da ergenin ebeveynlerinden ayrılması, bağımsızlığını ve bireyselliğini kazanması aynı zamanda da gelişimsel görevini yerine getirebilmesi için ailenin de kendi üstüne düşen görevleri yerine getirmesi gerekmektedir (zata, 2009).

Ergenlerin sosyal gelişimlerinde ailenin yanı sıra yaşitlarla kurulan ilişkinin de büyük etkisi bulunmaktadır. Ergenlik döneminde gençler, onay görmek için akranları nasıl davranıyorsa, onların değerleri nasılsa bu davranış, değer ve tutumlara göre hareket etmektedirler. Sosyal gelişimin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için ergenlerin akranlarıyla birlikte vakit geçirmeye ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçla birlikte kişi akranlarıyla olan ilişkisinde eşit bir ilişi kurmaya, kendi düşüncesini ifade etmeye, güvenli davranış gösterilip gösterilmediğine ve başkalarının fikirlerinin hoşgörü ile karşılanmasına dikkat etmekte ve bunları aynı zamanda kendisi de gerçekleştirmeyi öğrenmektedir. İçinde bulunulan ya da bulunulmak istenilen grup tarafından kabul edildiğini anladığında ise genç, daha rahat davranışlarda bulunup duygularını dile getirebilmektedir. Kendisine olan güveni artmakta ve düşüncelerini de daha rahat bir şekilde dile getirebilmektedir (Kulaksızıoğlu, 2004; Bayraktar, 2007; Kocayörük, 2010).

1.1.3. Arkadaşlık İlişkileri

Ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkileri, toplumsal ilişkiler içinde bulunulan arkadaşlarca aranma, beğenilme ve benimsenmenin önemi artmaktadır. Bir arkadaş grubuna dahil olan ergen hem bir birey, hem de büyük bir toplumun üyesidir. Ergen birey duygularını, beğenilerini, ihtiyaçlarını paylaşarak, çeşitli yardımlaşmalarda bulunarak dostluk bağları kurmaya başlamaktadır (Bayhan ve Işıtan, 2010). Bu dostluk bağları sayesinde toplumsal becerileri gelişen ergen aslında bir yandan da insanlarla nasıl iletişim kuracağını öğrenmektedir (Yrkoğlu, 2012). Yaşitlarıyla iletişim kurmakta sıkıntı yaşayan ergen diğerlerinin kendisini kabul etmediği ya da dışlandığı hissine kapılabilir. Eğer kişi çocukluğunda dışlanmış ise bunun etkisini ergenlikte görecek ve eğer atlatamamışsa yetişkinliğine de taşıyacaktır (Doğan ve ark., 2012; Kulaksızıoğlu, 2015).

Ergenlik dönemine giren gençler, önceki dönemlere kıyasla daha bağımsız hareket etmekte ve yönlendirmelere karşı çıkabilmektedirler çünkü ergenlik döneminde ebeveynin kendilerinden beklentisi ve isteği sorgulamaya başlanmaktadır (Aydın, 1997). Ergenlik dönemindeki kişi, gelişimsel olarak bir süreç izler ve zamanla ana-babadan bağımsız hale gelip, onları referans alarak kendi arkadaş gruplarına yönelmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010).

1.1.4. Ergenlik Döneminde Aile İlişkileri

Çocuk tarafından kurulan ilişkilerinin nasıl olacağı ve içinde bulunmayı tercih edeceği sosyal çevresi, hayatının ilk yıllarında karşılaştığı ana-baba ve diğer yetişkinlerin davranışlarına ve onlardan öğrendiklerine bağlıdır. İçinde bulunduğu yaşa bağlı olarak çocuk, aile içerisinde farklı davranışlarla karşılaşabilmektedir. Ana-babalar çoğu zaman çocuklarındaki fiziksel özellikler ve alışkanlıklarıyla çocuklarının tutum ve davranışlarını ya da kişilik özelliklerini birbiriyle bağlantılı gibi düşünerek önyargılı davranabilmektedirler (erkek çocuklar yaramaz kız çocuklar uslu olur vb.) (Kocayörük, 2010). Dolayısıyla çocuğa nasıl davranıldığı ve değerlendirildiği, çocukların benlik algılarını, ana-babaları ve çevreleriyle kurduğu ilişkileri şekillendirmektedir (Tümkiye ve ark., 2013).

Ergen içinde bulunduğu dönem nedeniyle kendisinde meydana gelen farklılıklarla birlikte gerginlik yaşayabilmekte ve bu da ergenin depresif olmasına, çoğu zaman bir yalnızlık duygusuna kapılmasına neden olmaktadır. Yaşanılan bu karamsarlık, huzursuzluk, gerginlik, yalnızlık gibi duygulardan bunalan genç bu dönemde en çok kendisini güvende hissettirecek bir ana-babaya ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada ergenin sağlıklı gelişimi için ana-babanın, ergeni eleştirmeden, küçümsemekten ve yargılamadan dinlemesi ve kendisini açıklamasına olanak tanıyacak o güvenli ortamı yaratması gerekmektedir. Bu güven ortamı sağlanamaz ve genç ana-babasından istediği desteği alamazsa, yalnızlık, korku, endişe gibi duygulara kapılabilir (Kulaksızoğlu, 2015; Avcı ve Yıldırım, 2014).

Ergenlik dönemi, aile içinde tüm dengelerin değişmeye başladığı, aile ilişkilerinin farklılaştığı, ana-baba ve ergenin kendisi için oldukça zor bir dönemdir. Çocuk bu dönemde fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak değişmekte, gelişmekte ve büyümektedir. Tüm bunlarla orantılı olarak yaşamında yapması gereken çeşitli gelişimsel görevler

bulunmaktadır. Ergenin bu gelişimsel görevleri yerine getirebilmek adına yaptığı her türlü davranış aile içi dinamiklerin değişmesine dalgalanmasına yol açmaktadır. Bu değişikliklere yol açan davranışlar, aile tarafından çocuğun büyüdüğüne işaret olarak alınmadığı takdirde ya da bu durum kabul edilmediğinde sıkıntı büyüebilmektedir.

Ergen bu dönemde yeni arayışlar ve istekler içerisindedir ve bunlar çoğu zaman ailedeki güç dengesinin değişimini de beraberinde getirmektedir. Bu değişim çoğu zaman anne ve baba tarafından kabul edilmekte ve eski dengenin korunması için çaba harcanmakta ve ergenin tüm isteklerine direnilmektedir (Kulaksızoğlu, 2015). Ebeveyn ve çocuk arasında gelişen bu çekişme haline bir başka olası açıklama ise şöyledir, anne ve babanın orta yaşa geçişiyle birlikte onlar da adeta ergen gibi kimlik bunalımı yaşamaktadırlar. Örneğin ergenlerin kendi mesleğine karar verme aşamasında olduğu bu dönem çoğu zaman ebeveynlerin de kendi meslek hayatlarını yeniden gözden geçirdikleri döneme denk gelmektedir (Gander ve Harry, 2007). Ebeveynler hayatlarına dönüp bakarken bu dönemde, ergen yeni yolların ve bu yollarda kendisini bekleyen sonsuz fırsatın heyecanı içindedir. Bu nedenle ebeveynler, aile ve ergen arasındaki bağımlılığı korumaya ve olabildiğince uzatmaya çalışırken, ergen bir an önce bu yeni fırsat ve heyecanları keşfetmek için bağımsızlığında ısrar etmektedir. Çoğu zaman da birbirinden farklı bu istekler aile içerisinde çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır.

Yapılan çalışmalar, sağlıklı bir ergenin bu dönemde aile ilişkilerinde hayatını etkileyecek önemli kopukluklar yaşamadığını aksine aile ve arkadaşlık ilişkilerini sürdürürken kişisel önceliklerini de ortaya koymaya çalıştıklarını göstermektedir. Bunun gerçekleşmesi için ergenin gelişen zihin yapısıyla ilişki biçimlerinde değişiklik yapması gerekmektedir (Çuhadaroğlu ve ark. 2004). Shek (1999)'in araştırmasına göre, ana-babanın taşıdığı özellikler ergenin yaşama dair doyum, umutsuz oluşu, benlik saygısı ve yaşamdan beklenti ve amaçları gibi özelliklerle yakından ilişkilidir. Ebeveynlerin taşıdığı olumsuz özellikler ile ergenin ruh durumu ve olaylarla baş etme becerisinin olmayışı ya da sorunlu oluşu arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır (aktaran Çuhadaroğlu ve ark. 2004).

Ebeveynlerinin ve içinde buldukları ailelerinin desteğiyle birlikte ergenler kendini önemli, değerli ve çoğu şeyi yapmakta yeterli hissetmektedir ve aynı zamanda bu destek kişinin entelektüel gelişimine de katkıda bulunmaktadır. Öztürk-Kılıç (1994) bir çalışmada, buluş çağında kişinin algıladığı aile, arkadaş ve sosyal desteğin çeşitli

faktörlere göre değiştiğini bulgulamıştır. Bu etmenler kişinin yaşı, cinsiyeti, çalışan ya da ğrenci olma durumudur. Aile ergenin kendini bir birey olarak geliştirmesi için yeterince özgürlük alanı yaratmışsa bu, ergenin ailesine bağlılığını ve dolayısıyla sağlıklı bir kişilik gelişimini sağlar. Ergenin bireyselleşmesine olanak yaratmak, ergenin bu dönemi rahat bir şekilde geçirmesine yardımcı olmaktadır. Bu yaklaşımın tam tersi bir şekilde ana-babaların, çocuklarında meydana gelen bu değişikliklerden ve bağımsızlık isteklerinden endişe etmeleri ve onu sınırlamaya çalışmaları bireyin gelişimi üzerinde olumsuz bir etkiye neden olabilmektedir (Palmonari ve ark., 1991).

Bireyin toplumsallaşma süreci içinde yetiştiği aile yapısıyla şekillenmekle birlikte aile bu gelişim sürecinde etkili olan tek etmen değildir. Ergenlik döneminde bireyin arkadaş ilişkileri, içine doğduğu toplum ve kendisinde bulunan bir takım özellikler de gelişiminde ve sosyalleşmesinde önemlidir. Bu nedenle ailenin çocuğu yetiştirme tutumu aynı zamanda içinde bulunulan toplumun değer yargıları ve beklentilerinden etkilenmektedir. Başarılı bir ocuk yetiştirme yönteminden söz etmemiz için hem bu ana- baba tutumunun etkilendiği toplum hem de çocuğun bireysel özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır (zbay ve ztrk, 1992). Ergenin gelişimi dikkate alındığında ana-babasıyla kurduğu iletişimin türü, niteliği, etkililiği dolayısıyla ana-babanın genci yetiştirirken gösterdiği tutum büyük önem taşımaktadır (Sayiner ve ark., 2005). İzleyen kısımda ana-baba tutumları ayrıntılı olarak incelenmektedir.

1.2. Ana Baba Tutumu

Ergenlerin değişim ve gelişim dönemlerinde ana-baba tutumları önem arz eder. Bu sebeple ana-baba tutumları ve bu tutumlar arasındaki değişikliklerin ergenler üzerinde ne gibi etkileri olduğunu incelemek önemlidir. İzleyen başlıklarda ana-baba tutumlarına dair alanyazındaki görüşler, yaygın ana baba tutumları açıklanmaktadır.

1.2.1. Ana Baba Tutumlarına Dair Görüşler

Aile, ocuğun kişiliğinin oluşumunda ve evre ile iletişiminin gelişiminde en önemli temel birimdir. Ana-babanın, çocuğu yetiştirmek için benimsedikleri yollar, kullandıkları ödül ve ceza yöntemleri, öğretme şekilleri, değer yargıları ve tutumları çocukların farklı kişilikler geliştirmesinde etkili olmaktadır (Yıldız- Bıçakçı, 2004).

Ebeveyn tutumlarının en sık kullanılan ve bilineni kabul-ret ve denetim- özerklik boyutlarıdır. Çocuğu merkeze alan, sevgi gösteren, gereksinimlerini karşılayan ve buna oldukça duyarlı olan, şiddete başvurmadan uyguladığı kuralların nedenlerini ve sonuçlarını açıklayarak disiplini sağlayan tutum kabul edici anne baba tutumu olarak tanımlanmaktadır. Reddetme boyutunda ise daha çok ebeveynin çocuğuna ilgisiz, kızgın, sevgisiz ve eleştirel davrandığı ve zaman zaman fiziksel cezalar verdiği görülmektedir. Denetim-özerklik boyutu da kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Bunlar; kurallara uyulmasında ve bu kuralların sürdürülmesindeki izin verici ve kısıtlayıcı tutumlardır. Çocukluklarından itibaren sosyalleşmesi için çaba harcanan çocuğun amacı, çevresindeki insanların kendisini yönetmesine izin vermeden kendi özerkliğini kazanmak ve kendi yönetimini sağlamaktır. Bu ise ancak ebeveynin çocuk üzerinde etkili bir denetim sağlaması ile olur. Bazı anne ve baba tutumları çocuğun sosyalleşmesini olumsuz yönde etkileyebilirler; aşırı hoşgörölü-hiç kural koymayan ya da aşırı katı-sürekli denetleyen anne ve babaların çocuklarının bu konuda sorunlar yaşadıkları gözlenmektedir (Saruhan, 1996; Tola, 2003; Döğücü, 2004).

Adler ana-baba tutumları hakkında; ebeveyn desteğinin, sevgisinin ve cesaretlendirmesinin çocuğun girişken ve özgüven sahibi olabilmesi, topluma uyum sağlayabilmesi ve hayatını kurmayı öğrenebilmesi için çok etkili olduğunu vurgulamaktadır. İlave olarak, çocuğun kişisel özelliklerinin biçimlenmesinde beş yaşına kadar geçen sürecin ve bu süreçteki aile içi iletişimin oldukça önemli olduğunu belirtmektedir (Öztürk, 1990; Geçtan, 2018).

Backer (1964)'a göre ana-baba tutumlarını ilgili ve sıcak yaklaşım ile sınırlayıcı tutum olmak üzere iki değişken belirlemektedir ve bu değişkenler temelinde aileler gruplandırılabilir. Bir başka araştırmada da ailelerin çocuklarına yaklaşımında bakım- ilgilenme ve aşırı koruma olarak iki boyut olduğu bulgulanmıştır (Gazeloğlu, 2000).

Maslow'a göre yaşamın ilk yıllarında çocuğun ana-babasından ve çevresinden gördüğü sevgi, ilgi ve şefkat kişilik gelişimde çok önemlidir ve oldukça olumlu etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle aileler çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamının yanında sevilme ve saygı görme gibi ihtiyaçlarını da karşılamalıdır. Ek olarak çocuğun içine doğduğu ilk sosyal ortamın, yani iletişim kurduğu ilk kişilerin (ailenin) çoğu toplumda,

çocuğun kişiliğinin temellerinin atılımında ve gelişmesinde etkili olduğu da bilinmektedir (Öztürk, 1990; Yıldız-Bıçakçı, 2004).

Watson (1986)'a göre çok sıkı bir denetim altında büyüyen çocuklar kendilerini ifade ederken saldırganlık ve başkaldırma gibi davranışlar sergilerken, kendi fikirlerini açıklamada sorunlar yaşamaktadırlar. Bunun tam tersi hoşgörülü bir ortamda tüm fikirlerine saygı duyulan, demokratik tutumla büyüyen çocukların ise arkadaş edinmekte problem yaşamayacağı, daha girişken, açık ve kendilerini daha iyi ifade edebilen bireyler olacağı belirtilmektedir (İkizoğlu, 1993).

Freud'un psikoanalitik yaklaşımında ebeveyn ve çocuk ilişkisinin, erken çocukluk dönemleriyle birlikte ileriki gelişimlerinde önemli bir rolü olduğu savunulmaktadır. Ancak Freud ebeveyn tutumlarından ve bunun etkilerinin ne olabileceğinden çok çocuğun tuvalet eğitimi, anne yani ilk nesne ile olan ilişki üzerinde durmuştur (Kehale, 2002).

Erikson, anne ve baba tutumlarından bahsederken ailesel sıcaklık ve ailesel kontrol olarak iki tutuma işaret etmektedir. Kontrolcü aileler çocuklarını cezalandırmakta, onları ihmal etmekte, küçümsemekte ve sürekli eleştirmekte iken; sıcaklık tutumunun hakim olduğu aileler, çocuklarına karşı daha ılımlı, ödüllendirici, sıcak ve destekleyici davranmaktadırlar (Yıldız-Bıçakçı, 2004).

Ebeveyn tutumlarına dair bu düşünceler, ailenin çocuklar, özellikle ergenler üzerinde ne kadar etkili olabilecekleri konusuna dikkat çekmektedirler. Ailenin ne tür bir yapıda olduğu, ana-babanın tutumları ve aile içi iletişim çocuk ve ergenlerin davranışlarını belirlemekte ve kişilik gelişimlerine yön vermektedir. Ailenin bir diğer etkisi çocuğun ileride nasıl bir sosyal çevre içerisinde yer alacağını da belirlemesidir (Örgün, 2000; Yıldız-Bıçakçı, 2004).

Toplumun geleneklerini, beğenilerini, inanç ve önyargılarını özetle kültürünü yansıtan en temel birim ailedir. Anne ve babalarından aldıkları kalıtsal özelliklerle hayata gözlerini açan çocuklar, sosyal çevreye ve topluma uyum sağlamayı, temel davranışları ve bunlara dair ilk örnekleri ailede kazanmaktadırlar. Doğumdan sonra geçen süre içerisinde çocuk, bir birey olmayı, kendi kararlarına göre hareket edebilmeyi, kendini en doğru şekilde

ifade edebilmeyi, özgüvenli, girişken ve sevecen olabilmeyi ebeveynlerinin desteği sayesinde öğrenmekte ve deneyimlemektedir (Yavuzer, 2007; Tola, 2003).

Çocuğun içine doğduğu ailedeki tutum ve ilişkiler onun ileriki yaşantısındaki diğer kişilerle, hayatla ve nesnelere olan bağının, iletişiminin ve tutumunun temellerini oluşturmaktadır. Aile bir yandan çocuğun sosyalleşmesini sağlarken diğer yandan da çeşitli alanlardaki gelişiminde etkili olmaktadır;

- Aile, toplum içinde uyumlu ve tutarlı bir birey olabilmesi için, çocuğa güven duygusu verir ve onda bu duygunun gelişmesini sağlar,
- Çocuğun sosyal ortamlarda kendini ifade edebilmesi ve kabul görmesi için gerekli olan ortamı hazır eder,
- Çocuğun sosyalleşmesi için gerekli olan tüm davranışlar için model olur,
- Çocukta uyum problemi var ise bunu gidermek adına davranışları belirler ve topluma uygun olacak sosyal çevredeki yeteneklerini geliştirmesine yardımcı olur (Örgün, 2000; Yavuzer, 2007; Tola, 2003).

Çocuğun cinsiyeti, sağlığı, görünüşü, hareket durumu, canlılığı gibi ögeler, ebeveynin tutum, davranış ve kişilik özellikleri ile sürekli bir etkileşim içindedir. Çocuğun aile içindeki konumu bu etkileşim ile belirlenirken ebeveynin tutumları sayesinde kişinin gelecekteki davranışlarının da temelleri atılmış olur. Ana-babanın tutumları kişiliği şekillendirdiğinden dolayı kişiyi iyi ya da kötüye götürebilir. Ebeveynin olumlu ve yapıcı davranışları çocuğun ilk yaşantı örüntüsü açısından önemli olmakla birlikte, çocukta sağlam bir kişilik oluşumunu sağlar. Ebeveynden gelen yıkıcı, belirsiz, olumsuz ve sert tavırlar ise kişilik oluşumunda çeşitli kırılmalara neden olmakta ve gelişimi kötü etkileyebilmektedir (Kuzgun, 1991; İkizoğlu, 1993; Yıldız-Bıçakçı, 2004).

Aile kurumunda ergenlik döneminin başlangıcıyla birlikte, ilişkilerde de çeşitli değişiklikler yaşanmaya başlanır. Ergenin benlik saygısı, yaşama dair doyumu, umutsuzluğu ve hayatta edindiği amaçlar, ana babaların özellikleri ve tutumlarından etkilenmektedir (Yavuzer, 2007; Çuhadaroğlu ve ark. 2004; Nar, 2006). Bu dönemde gençler, çatışmaların çözümünde yardım edecek ve kendileriyle özdeşim kurabilecekleri

bir model arayışındadırlar. Bu noktada eğer ergenler, ebeveynin normal olmayan olumsuz tutum ya da davranışları ile karşılaşılırsa bundan kötü etkilenecek ve gelişimleri sekteye uğrayacaktır. Bu nedenle ergenlerin, sağlıklı bir benlik oluşturabilmesi, sosyalleşebilmesi, toplumla uyumlu ve tutarlı davranışlar sergilemesi, kendine yetebilen biri olmaları için ebeveyn ile sağlıklı bir ilişki kurulması ve olumlu tutum ve davranışlarla karşılaşması etkili olmaktadır (Şemin, 1992; Gander ve Gardiner, 2007; Hortaçsu, 1997).

1.2.2. Yaygın Anne Baba Tutumları

Ebeveyn tutumları, ana-babanın çocuk ya da çocuklarını nasıl yetiştirdiğini belirleyen davranış biçimleridir. Tutum, bireyin kendisinde geliştirdiği duygu, düşünce ve davranışlarını düzenli biçimde oluşturma eğilimidir. Tutumları gözleyemeyiz ancak onlar sayesinde gözleyebildiğimiz, inceleyebildiğimiz davranışlar ortaya çıkmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2010).

Ailelerde çocuklar farklı anne-baba tutumlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kimi zaman her koşulda sevilen, sevgiyle büyüyen çocuklar olurken kimi zaman ise anne ve babalarından gereğinden fazla katılık, disiplin ya da baskı görebilmektedirler. Çocukların karşılaştığı bu farklı tutum çeşitliliği çocuğun ahlaki, sosyal ve psikolojik gelişimini etkilemektedir (Seçer ve ark., 2006).

Kuzgun ve Eldeleklioğlu'na (2005) göre Türkiye'de üç tür ana-baba tutumu vardır. Bunlar;

1. Otoriter,
2. Demokratik,
3. Koruyucu, anne-baba tutumlarıdır.

Bu ana-baba tutumlarının genel özellikleri aşağıda açıklanmıştır.

1.2.2.1. Otoriter Ana Baba Tutumu

Otoriter ana-baba tutumunda, çocuğa ondan istedikleri şekilde davranması şartı ile sevgi gösterilip, ondan sürekli itaat etmesi beklenir. Bu tutuma sahip anne ve babalar çocuğun

söz hakkı olabileceğine inanmaz ve onunla ilgili tüm kararları kendileri alırlar (Dönmezer, 2009). Otoriter tutum kural ve emirlerin çok sıkı uygulandığı, çocukların sürekli denetlendiği bir tutumdur. Çocuk her kurala uymak durumdadır, anne ve babasıyla tartışamaz, isteklerini dile getiremez ya da dile getirdiğinde istekleri kabul edilmez. Otoriter ana-babası olan çocuklar, anlaşılmadıklarını ve sınırlandırıldıklarını düşünürler. Eğitimde ceza ön plandadır. Kendini baskı altında hisseden genç küskün, kolay etki altında kalabilen ve hassas bir yapıya sahip olan bir bireye dönüşür. Ergenlik döneminde meydana gelen değişikliklerin de etkisiyle yaşanan bu değersizlik duyguları ve kendisine saygı duymaması nedeniyle ergeni olumsuz davranışlara ve istenmeyen gruplara yöneltebilmektedir. Bu olumsuz davranışlar, çocuğun dışlanmışlık hissi ve sağlıklı gruplara dahil olamaması bireyin kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Yavuzer, 2007).

Bu türde ana-baba tutumuna sahip olanlar, kendi gelenekleri veya daha yüksek bir otorite tarafından belirlenmiş kurallara uygun davranmasını istediği çocuğa, sevgisini ancak istediği şekilde davrandığında göstermektedir. Otoriter kişiler temelde dogmatik, değişmeyen, değiştirilemeyen bir düşünce tarzına yatkın olmaktadır. Bu düşünce tarzı nedeniyle ebeveyn ve çocuk sağlıklı bir ilişki ve iletişim kuramamaktadır (Kuzgun, 1972).

Türkiye'deki toplumsal yapı, genellikle daha otoriter, kuralcı ve kısıtlayıcı olarak görülmektedir. Çocuklar saygılı, boyun eğen, pasif ve uysal olmalıdır; istenilen bir davranış gerçekleştiğinde kişi ödüllendirilirken, istenmeyen davranışlar sınırlandırılmakta veya cezalandırılmaktadır. Tüm bu kontrol mekanizmasıyla çevrili oluş nedeniyle kişi kendini özgür hissedememekte, aktif, eleştirel, atılgan davranışları kısıtlanmaktadır (Yavuzer, 2007). Otoriter tutum sergileyen ana-babalar itaatkar çocuklar yetiştirirler, onları dinlemek yerine sadece gözlemlerler. Bu tutuma sahip ana-babaların çocukları genellikle, öfkeli davranan, kurallara uymakta güçlük çeken, saygılı olmakta zorlanan ve otoriteye başkaldıran çocuklar olurlar (Öztürk, 2007).

Otoriter anne-babaya sahip ergenler çoğunlukla anne ve babalarının istediği şekilde davranma eğilimi taşırlar çünkü bu gerçekleşmediği takdirde ceza alacaklarını düşünürler. Bu tutumla yetişen birey duygu (öfke, mutluluk) ve düşüncelerini ifade etmekten kaçınmakta, cezalandırılma ve dışlanma korkusu boyun eğmesine neden

olmaktadır. Özellikle fiziksel şiddete maruz kaldıklarında bu ceza çocuklarda öfke yaratır, ancak itaat söz konusu olduğu için bu duygular bastırılır ve pasif saldırganlığın temeli atılmış olur (Kulaksızoğlu, 2004).

Baskının yoğun olduğu durumda kişide isyankarlıkla beraber aşağılık duygular açığa çıkarken, sürekli cezalandırılan, suçlanan ve her davranışına karışılan bir ailede büyüyen ergenlerde ise çok çabuk küsme, üzülme, ağlama ve karşısındakine kırılma ancak bunu belli dahi edememe davranışları görülmektedir (Lamborn ,1991; Yavuzer, 2007; Larson ve ark., 2002).

Otoriter ana-baba tutumuna sahip ailelerdeki çocuklar düşük özgüvenli, kaygılı ve kendini suçlayıcı bir kişilik yapısı geliştirirler. Aynı zamanda da bu şekilde yetişen çocukların çevrelerine sorgusuz sualsiz uyan, başarılı olmaya eğilimli ancak sosyal ortamlarda kendilerine güvenemeyen, depresif duygu durumuna ve maddeyi kötüye kullanmaya daha eğilimli çocuklar olduğu görülmektedir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005). Gördükleri aşırı baskı, suçlama ve disiplin nedeniyle bu çocuklar, sevgiden, meraktan, ilgiden mahrum kalmakta ve kendilerini yetersiz, şaşkın ve engellenmiş hissetmektedirler. Bu engellenmişlik zamanla kişiyi kendini suçlamaya ve suç işlemeye kadar götürmektedir (Humpyres, 2000; Gazeloğlu, 2000; Kehale, 2002).Yapılan araştırmalar, anne-babasını otoriter gören çocuklarda kendilerini suçlama eğilimlerinin ve saldırganlık davranışlarının ebeveynlerini demokratik olarak algılayanlara oranla daha yüksek olduğunu göstermiştir (Öztürk, 1990).

1.2.2.2. Demokratik Anne-Baba Tutumu

Çocuklara karşı hoşgörülü, çocukların bazı kısıtlamalar dışında isteklerini diledikleri gibi gerçekleştirdikleri, içten bir sevginin bulunduğu ve bunun hiçbir şarta bağlı olmadan gösterildiği, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının önemsendiği tutum, demokratik anne-baba tutumu olarak adlandırılır. Aile içinde önemli konulara dair alınan kararlar herkes tarafından konuşulmakta, çocuk kendi kararlarını alması için cesaretlendirilmekte ve görüşlerine değer verilmektedir (Yavuzer, 2007; Tola, 2003).

Demokratik tutumda ilişkiler sevgi ve saygı üzerine kurulmaktadır. Ana- babalar çocuklarına engelleyici bir biçimde davranmamakta, kendi gelişimi adına makul düzeyde

bir özgürlük alanı vermektedirler. Kurallar çocukların görüşleri alınarak belirlenmekte ve bu kuralların çocukların yaşlarına ve gelişimlerine uygun olmasına özen gösterilmektedir. (Weiss, 1998; Dönmezer, 2009). Demokratik ana- babalar ergenlik döneminin getirdiği duygu ve düşüncelerdeki hızlı değişimleri hoş görmekte ve ergenin düşüncelerini özgürce dile getirmesine fırsat verilmektedirler (Yörükoğlu, 2012).

Demokratik ana-baba tutumu, çocuklara bazı sorumlulukları almada ve yerine getirmede uygun ortam sağlamaktadır. İstenmeyen bir davranış yapan çocuğa ceza önemli davranışlar için verilmekte ve ne olursa olsun neden verildiği çocuğa açıklanmaktadır. Verilen cezalar tutarlı olmakta ve bir sefer neye göre veriliyorsa ikinci sefer da aynı sebeplere göre verilmektedir. Bu tutuma sahip ile ebeveynler, çocuklarına değer verdiklerini göstermekte, onları bağımsız bir kişi olarak görmekte ve buna göre yetiştirmektedirler (Karadeniz, 1994; Tuzgöl, 1998; Çıkrıkçı, 1999).

Tutumunun demokratik oluşu her durumda her şeye izin verildiği anlamını taşımamaktadır. Aile çocuğa benliğini tanıma olanağı sağlayarak onu her haliyle kabul ettiğini göstermekte ve çocuğun onaylanma isteğini sağlıklı bir şekilde sağlamaktadır. Bu tür ailelerde duygu ve düşünceler açıkça söylenmekte, sorunlar beraberce çözümlenmektedir. Ana-babanın hoşgörüsü çocuğun kendine güvenmesini, yaratıcı ve sosyal ortama uyum sağlayan bir birey olmasını kolaylaştırmaktadır (Örgün, 2000; Yavuzer, 2007; Özgüven, 2001; Tola, 2003).

Demokratik bir ailede yetişen çocuklar, başarılı, girişken, oto kontrollü, kendi kararlarının arkasında durabilen, sorumluluk sahibi, benlik algısı ve saygısı yüksek, vicdan sahibi, yaratıcı fikirler üretebilen, kendini ifade etmekte problem yaşamayan bir kişilik geliştirirler. Sevgi gördükleri için sevgi ve saygı duymayı öğrenmekte, arkadaşlarıyla ilişki kurmada daha etkin olmakta ve kendilerini toplum içinde rahatça ifade ederek, kabul görmektedirler. Sosyal ilişkilerde daha girişken olduklarından bu ilişkileri sürdürmekte sıkıntı yaşamamakta ve kendilerini değerli görmektedirler (Öztürk, 1990; İkizoğlu, 1993; Dönmezer, 2009; Yavuzer 2007).

Yapılan araştırmalara göre ailesi demokratik olan çocukların zihinsel gelişim düzeylerinin daha olumlu olduğu bulunmuştur. Böyle bir ortamda yetişen çocuklar özgüvenli, kendilerinden emin, daha cesaretli, bağımsız ve korkusuz olmaktadır

(Eldeleklioğlu, 1996). Demokratik ana baba tutumuna sahip ailelerde çocuk, kendini rahatça ifade edebilmekte, dışadönük, aktif, yaratıcı, liderlik özelliklerine sahip, kendine güvenen ve bağımsız davranabilen bir birey olarak yetişebilmektedir. Böyle yetişen çocuklar etkili kişilerarası ilişkiler geliştirebilmektedir (Alisinanoğlu, 1995).

1.2.2.3. Koruyucu-İstekçi Anne-Baba Tutumu

Koruyucu tutuma sahip ailelerde yetişen çocuklar adeta ailenin merkezindedirler. Çocukluğundan itibaren her istediği ve her ihtiyacı yerine getirilmektedir. Koruyucu ana-babalar çocuklarını kendilerinden ayrı kişiler olarak düşünememekte ve farkında olmasalar da onlarla eksikliğini yaşadıkları duygusal ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadırlar. Aynı zamanda da çocuğun bağımsız olması ve kendi başına bir birey olmasını engelleyecek davranışlarda bulunmaktadırlar (Kulaksızoğlu, 2004). Tüm ilgi ve dikkat çocuğun üzerinde toplanmakta; bu yoğun ilgi çocuğun sosyal çevreyle iletişimini engelleyebilmektedir. Aşırı korunan, her durumda ve her koşulda hoş görülen bir çocuk yavaş yavaş bağımlı bir kişilik yapısı geliştirir. Bağımlılık girişkenlik yeteneklerinin gelişimini engeller ve kendine güvenlerini olumsuz etkiler (Eldeleklioğlu, 2005).

Koruyucu tutuma sahip ailelerde yetişen çocuklar, aynı tutumu arkadaşlarından, diğer yetişkinlerden, okul ve diğer kurumlardan da beklerler. Bu beklentileri yeterince karşılanmadığında ise büyük bir hayal kırıklığı yaşarlar. Bu çocuklar, başkalarına bağımlı olup, kendi başına kalma kapasiteleri yetersiz ve mutsuz olurlar. Ergenlik döneminde istekleri abartılı hale gelir, tek başına yaşamakta ve başarı sağlamakta zorlanırlar. Bu ergenler toplumsal ortamlarda arkadaş bulmakta ve sosyalleşmekte zorlanır, özgüvenleri yetersiz olur (Semerci, 2007). Böyle yetişen çocuklar bağımlı olur, yaşına uygun davranış geliştiremez ve ergenlik dönemlerinde de çocuksu davranışlar gösterirler. Genellikle dayanıksız, kararsız ve güvensiz olurlar. Sorumluluk almayı öğrenemediklerinden öngörü duyguları da gelişmez (Dönmezer, 2009).

1.2.3. Ana-Baba Tutumlarına Dair Kuramsal Açıklamalar

Çocuk yetiştirme tutumlarının çok farklı uygulamalar barındırdığı görülmektedir. Toplumdan topluma değişmekle birlikte aynı toplumda yer alan aileler arasında da farklı ebeveyn tutumlarıyla karşılaşmaktadır. Kuramcılar ana-baba tutumlarının çocuklar

üzerindeki kişilik gelişimine etkisinin önemi konusunda aynı fikirdeyken, çocuklarda kişilik gelişimine olan etkileri konusunda fikir birliği görülmemektedir.

Freud'un geliştirdiği psikanalitik kurama göre, ilk çocukluk yıllarındaki yaşantılar çocuğun kişilik gelişimi için oldukça önemlidir. Psikanalitik kuramda çeşitli gelişim dönemleri yer almakta ve bu dönemler kendine has çözülmesi gereken problemleri içeren evreler olarak görülmektedir. Her bir evre kritik öneme sahiptir ve normal gelişimin sağlanabilmesi için kişinin her dönemde o döneme ait temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu ihtiyaçlar karşılanmadığı zaman kişilik gelişimi sekteye uğrayacak ve çocuk ileride normal olmayan davranış biçimlerine sahip olacaktır. Çocukların anne ve babaları ile olan iletişimin niteliği, bu ihtiyaçların giderilmesinde ve her bir kritik evrenin sağlıklı bir şekilde atlatılmasında etkili olacaktır (Senemoğlu, 1997).

Erikson insan hayatını sağlıklı bir şekilde tamamlanması gereken sekiz döneme ayırmakta, bu dönemlerin kişinin gelişiminde büyük öneme sahip olduğundan söz etmektedir. Bu dönemler kişilerin, aile ve sosyal ilişkilerinde ve özellikle kendi algılarında çatışmalar yaşadığı dönemlerdir. Sağlıklı bir kişilik kazanımı için bu çatışmaların başarıyla çözümlenmesi gerekmektedir. Eğer bir dönemin çatışması çözülemez ve problem devam ederse bu ondan sonra gelecek olan problemi de etkileyecektir (Selçuk, 2009). Bu kuram Freud'un kuramına benzemekle birlikte ondan farklı olarak, geçilmesi gereken evreyi sağlıklı geçemeyen bireyin orada takılıp kalmayacağını önermektedir. Brey diğer evreye geçer ancak bir önceki çözülemeyen kriz kişiyi etkilemeye devam edecektir. Erikson ve Freud'un anlaştığı önemli bir nokta kişilik gelişiminin sağlıklı olabilmesi için ana- babanın çocuğun duygusal, sosyal ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamasındaki önemidir (Senemoğlu, 1997).

Maslow, kişilik gelişimi için yaşamın ilk dönemlerinin ve çevresel etkenlerin önemli olduğunu dile getirmektedir. Aile, bu çevresel etmenlerin en başında gelmektedir. Ana-baba tarafından gösterilecek olan sevgi, şefkat ve olumlu tutumlar çocukta oluşacak kişilik gelişiminde etkilidir. Bu noktada Maslow, ailelerin çocuklarının sadece fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamasının yeterli olmayacağını, bunların yanında onları sevmeye, onlara saygı gösterme gibi ihtiyaçlarına da önem verilmesinin ve bu ihtiyaçların karşılanması gerektiğinin altını çizmiştir (aktaran Yıldız-Bıçakçı, 2004).

Adler de sağlıklı bir kişilik yapısının gelişimi için ana-baba tutumlarının ve çocuk aile arasındaki ilişkinin önemi üzerinde durmaktadır. Adler, çocuğun özellikle beş yaşına kadar içinde bulunduğu ailenin ve doğum sırasının, kişilik gelişiminin yanı sıra tüm gelişim basamaklarında etkili olduğunu belirtmektedir. Bunların yanında çocukların toplumla uyumlu, girişken ve cesaretli olabilmeleri için ailenin sevgi göstermesi ve destekleyici olmaları gerekmektedir (Geçtan, 2018).

Yapılan araştırmalar erkek ergenlerin ana-babalarını daha otoriter algıladığını (Dinçer, 2008), kızların ise demokratik ve koruyucu-istekçi ana-baba tutum algısının daha yüksek olduğunu (Sayiner ve ark., 2005) göstermektedir. Bununla birlikte ergenlikte artan yaşa paralel olarak ana-baba tutumlarını otoriter algılama düzeyi artmaktadır (Baykan, 2014; Yıldız ve Erci, 2011). Ergenlerin anne ve baba eğitim düzeyleri açısından algıladıkları ana-baba tutumlarının farklılaşmadığını gösteren çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Biçkur, 2015; Dokuzlu, 2016; Yeşilkılıç ve ark., 2018; Yılmaz, 2018). Ailenin sosyoekonomik düzeyi açısından ergenlerin ana-baba tutumlarını algılama şeklini inceleyen araştırmalar incelendiğinde, yüksek sosyoekonomik düzeydeki aileye mensup ergenlerin ana-babalarını daha demokratik algıladığı görülmüştür (Dinçer, 2008; Aydın, 2017).

1.3. Kendini Gerçekleştirme

Kendini gerçekleştirme insan organizmasını güdüleyen en temel güç olarak ele alınmakta ve Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisinin en üst basamağında bulunmaktadır. Bireyin, kendi yeteneklerini sonuna kadar kullanarak, istediği yere gelebilme ve hedeflerine ulaşabilme isteği ve çabasını içermektedir. Yani, doğuştan getirmiş olduğu potansiyelleri, davranışa dönüştürme ve ortaya koyma gereksinimidir (Ayten, 2004; Çırak, 2006).

Dökmen (1994)'e göre kendini gerçekleştirme, insanın var olduğunun bilincinde olarak yaşaması, var olmaktan hoşnut olması ve yaşamını kendi kararları doğrultusunda etkin ve huzurlu bir şekilde sürdürebilmesidir. Kendini gerçekleştirme, kişinin benliğini toplumsal otorite içinde eritmeksizin ve toplumsal kurallar ile çatışmaya düşmeksizin ortaya koyması, kendi duygu ve ihtiyaçları doğrultusunda davranabilmesi ve kendinde bulundurduğu gizli güçleri sonuna kadar kullanabilmesidir (Kuzgun, 1973; Ayten, 2004).

Yetenekler, hedefler, yetiler de dâhil olmak üzere bireyin kişiliğinin bütün yanlarının gerçekleştirilmesi (Budak, 2000), olarak da tanımlanan kendini gerçekleştirme kavramını, farklı açılardan değerlendiren, kendini gerçekleştirenlerin özelliklerinden kapsamlı bir şekilde bahseden Abraham Maslow olmuştur. Alfred Adler, Otto Rank, Carl Gustav Jung, Erick Fromm, Viktor Frankl gibi kuramcılar doğrudan kendini gerçekleştirme kavramını kullanmasalar da dolaylı yollarla içerik bakımından kendini gerçekleştirme kavramını kapsayan ifadeler kullanmışlardır (Frankl, 2009; Yörükân, 2017; Ayten, 2004).

1.3.1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi ve Kendini Gerçekleştirme

Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisine göre, insan davranışlarını yönlendiren en önemli etkenler, bireysel ihtiyaçlardır. Bütün ihtiyaçların arkasında, insanın doğuştan getirdiği doğal ve insanın hayatı boyunca sonradan kazandığı toplumsal güdüler vardır ve bu güdüler hiyerarşik bir sıra izlerler (Eroğlu, 2017; Ertem, 2002).

Maslow, klinik gözlemlerden yararlanarak, insan ihtiyaçlarını beş basamağa ayırmış ve günümüze kadar oldukça ilgi uyandıran bu ihtiyaçlar hiyerarşisini en alt basamaktan üste doğru şu şekilde sıralamıştır (Davidoff, 1987; Plotnik, 1999; Eroğlu, 2017; Yemeniçi, 2006);

- Fizyolojik İhtiyaçlar,
- Güvenlik İhtiyacı,
- Ait Olma ve Sevgi İhtiyacı,
- Saygı İhtiyacı,
- Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı

Maslow, bazı gereksinimlerin doyumuna insanların, diğerlerinden daha fazla önem verdiklerini ifade etmektedir. İnsanlar, öncelikle ihtiyaçlar hiyerarşisinin alt düzeyinde yer alan temel gereksinimlerini karşılamaya güdülenmekte ve alt düzeydeki ihtiyaçlarını belirli bir ölçüde karşıladıktan sonra, bir üst düzeydeki ihtiyaçların karşılanmasına yönelik davranışlara güdülenmektedirler. Bireylerin temel ihtiyaçlarının yeterince karşılanmaması durumunda, üst seviyedeki ihtiyaçların tatmini de ertelenmektedir (Eroğlu, 2017; Ertem, 2000). Temel ihtiyaçları giderilmeyen birey, kendi gizli güçlerinin

farkında olamamakta ve bu potansiyellerini gösterememektedirler. Temel ihtiyaçlarına doyum sağlayan birey, kendini giderek daha özgür ve iyi hissetmekte sonuçta, kendisinde var olan tüm potansiyelleri açığa çıkarabilmektedir (ırak, 2006).

Maslow'un temel ilgisi, insanın benzersizliğinin keşfi ve gelişmesinin tümüyle sezinlenmesi üzerine olmuştur ve incelemeleri de bu alanda yoğunlaşmıştır. Ona göre insan, öyle bir yapıdır ki, sürekli olarak varlığın daha çok tamamlanmasına yönelir. Bu, iyi değerlere, dinginlik, incelik, yüreklilik, dürüstlük, sevgi, bencil olmama ve iyi olmaya yönelik bir istektir, bu da kendini gerçekleştirme isteğidir (Maslow, 2001). Her insanın kendini gerçekleştirmeye yönelik doğuştan gelen bir eğilimi vardır. En yüksek dereceli insan ihtiyacı olan bu durum, tüm yetenek ve nitelikleri aktif olarak kullanmayı ve potansiyelini geliştirip gerçekleştirmeyi içerir. Kendini gerçekleştirmiş insanlar nevrozdan uzaktır ve hemen hemen hepsi orta yaştta veya daha yaştlıdır. Her insanda kendini gerçekleştirme eğilimi olmasına rağmen çok az sayıda insan, bunu başarabilmektedir. Birçok insan için bu arayış, özlem, dürtü, istenilen ancak yaştam sürecinin henüz ulaşılmamış bir bölümüdür (Ayten, 2004).

Kendini gerçekleştiren insanlar, tüm temel ihtiyaçlarında tatmin bulurlar. Yani bu insanlar, bir yere veya şeye ait olma ve köklü olma gibi duyguları kendilerinde yerleştirmiştir; sevgiye dair ihtiyaçlarını karışlamışlardır; dostları vardır ve sevdiklerini, seilmeye değer olduklarını hissederler; hayatta belli bir statü ve konuma sahiptirler; başkalarından saygı görürler; kendilerini değerli ve özgüvende hissetmeleri için geçerli gerekçeleri vardır (Ayten, 2004)

Sheldon'a (2004) göre Maslow çalışmalarının sonucunda, kişinin kendini gerçekleştirebilmesi için yapması gerekenleri sekiz maddede toplamıştır;

1. Yaşanılan şeyi tamamen, cömertçe ve canlı olarak yaşamak, kendini bazı yaşantılara atarak onun üzerinde tamamen yoğunlaşmak ve onunla meşgul olmak,
2. Yaştamın, güven ve risk altında devamlı bir seçim yapma süreci olduğunun bilincinde olarak büyüme ve bütünleşme umudu ile zor seçimlere girerek risk almak,

3. Bireyin, kendisini ortaya koymak için izin vermesi, düşündüklerini, hissettiklerini ve söylediklerini dışsal güçlerin etkilemesine izin vermemesi gerçekten hissettiklerini söylemesine olanak verecek yaşantılara girmesi,
4. Tereddüt edildiği zaman bile, dürüst olmak ve sorumluluk almak,
5. Kendi eğilimlerini ve isteklerini dinlemek, popüler olmamayı göze almak,
6. Zekâyı kullanmak, yapmak isteneni iyi yapmaya çalışmak,
7. Doruk yaşantılarını daha olası hale getirmek, yanılığarı ve yanlış inanışları, bir tarafa bırakmak, hangi konuda iyi olup olmadığını öğrenmek,
8. Kendinizi tanımak ve farkında olmak, kim olduğunu, neyi sevip sevmediğini, neyin iyi neyin kötü olduğunu, nereye gittiğini ve görevin ne olduğunu keşfetmek, bu şekilde, kendisini kendine açmak, ortadan kaldırma cesaretine sahip olmak.

Yapılan araştırmalar bireylerin kendini gerçekleştirme düzeyinin affetme (Sarı, 2014), ahlaki yargı yetenekleri (Karakavak Çırak, 2006), empati (Önemlitürk, 1997), yaşam doyumu (Toplanır, 2018) benlik tasarımı (Sungur, 2008) ve denetim odağı (Zer, 2001) değişkenleri ile olumlu ilişkili olduğunu; kadınların desteği iyi alma düzeylerinin erkeklerden daha yüksek, zamanı iyi kullanma düzeylerinin ise daha düşük olduğunu (Ertem 2002; Çelikkaleli ve Gündoğdu, 2005; Erden-İmamoğlu, 2013; Erzenli, 2017) göstermektedir.

1.4. Kendini Gerçekleştirme ve Ana-Baba Tutumu

Maslow'a göre çocuk eğitiminde en doğru yol, çocuğa makul sınırlar içinde özgürlük tanımak olmalıdır. Maslow'a göre insan, saldırgan olabildiği gibi cömert, işbirliğine yatkın olabilir. Birinci ya da ikinci durumun ortaya çıkışı onun yetiştirildiği ortama bağlıdır. Eğer bir kimse kendini güvensiz, tehdit altında hissediyorsa, temel ihtiyaçlarının doyurulması sık sık engelleniyorsa, ikinci yani olumsuz nitelikler, baskın olacaktır (Kuzgun, 1972; Dağlı ve Beyazsaçlı, 2010). Bu durumda hangi ana-baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirmesine olumlu etki edebileceğinin incelenmesinin yanı sıra bireylerin yetiştirildiği ortamların da kendini gerçekleştirme düzeyi üzerine etkilerinin incelenmesinin gerekli olduğu açıktır. Bireylerin demografik özelliklerinin kendini

gerçekleştirme düzeyine olan etkisi birçok araştırmacı tarafından değişik ortamlarda incelenmiştir.

Literatürde ana-baba tutumları ile kendini gerçekleştirme arasındaki ilişkiyi değerlendiren bir araştırmaya ulaşılabilmiştir. Bu araştırmada Dağlı ve Beyazsaçlı (2010) belediye hizmeti yapmakta olan erkek bireylerde kendini gerçekleştirme düzeyleri ve ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi değerlendirmiştir. Tabakalı örnekleme yöntemi ile 116 personel araştırmaya dahil edilirken; Shostrom (1968) tarafından geliştirilen ve Kuzgun (1973) tarafından Türkçe'ye uyarlanan, “Kişisel Yönelim Envanteri” ve uyarlaması Kuzgun ve Eldeklioğlu (2005) tarafından yapılan, “Ana-Baba Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre demokratik ana-baba tutumları ile kendine saygı arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Bununla birlikte koruyucu ana-baba tutumları ile duygusal açıklık ve içten davranma arasında pozitif; zamanı iyi kullanma, desteği içten alma, gerçekleştirme değerleri ve varoluşsal hayat sürme arasında negatif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Diğer taraftan otoriter ana-baba tutumları ile varoluşsal hayat sürme, duygusal açıklık, kendine saygı ve yakınlık kurabilme arasında negatif yönlü ilişkiler vardır.

Ana-baba tutumlarının kendini gerçekleştirme faktörleri ile ilişkisini dolaylı yoldan inceleyen araştırmalar da bulunmaktadır. Bu araştırmalardan Kuzgun (1973) tarafından demokratik ana baba tutumunun kendini gerçekleştirme için en uygun ortamı oluşturduğu, otoriter ana baba tutumunun ise kendini gerçekleştirmeyi engellediği ortaya koyulmuştur. Benzer şekilde Dominguez ve Carton (1997) araştırmasında da demokratik ana baba tutumunun kendini gerçekleştirme değerlerini artırdığı, otoriter ana baba tutumlarının ise azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Vijila ve arkadaşları (2013) ergenler üzerinde yaptığı çalışmada yetkeci ebeveynlerin çocuklarının, otorite sesine güvenmeye ve içten geldiği gibi davranabilmeden yoksun olmaya eğilimli oldukları sonucuna ulaşmıştır. Takeuchi ve Takeuchi (2008) de benzer şekilde otoriter ebeveynliğin, çocukta içten geldiği gibi davranabilme düzeyini azaltmak sureti ile rekabetçi bir ortam yarattığını tespit etmiştir.

Duru (1995) tarafından yapılan araştırmada ana-baba tutumunu demokratik olarak değerlendiren öğrencilerin benlik saygısının ana-baba tutumunu otoriter olarak

değerlendiren öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Çetin (2018) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde otoriter ana baba tutumu ile özsaygı arasında olumsuz bir ilişki tespit edilmiştir. Ceylan (2013) tarafından yapılan çalışmada ergenlerin benlik saygısı düzeyleri ile demokratik ve koruyucu-istekçi ana baba tutumları arasında olumlu, otoriter ana baba tutumları arasında ise ters yönlü ilişki tespit edilmiştir. Diğer bir çalışmada ise; ebeveynlerini eşitlikçi olarak yorumlayan ergenlerin benlik saygısının; ebeveynlerini kuralcı, katı, ilgisiz ve cezalandırıcı olarak yorumlayanlardan daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Sezer ve İşgör, 2006).

Yıldız ve Erci (2011) çalışmasında ergenlerin saldırganlık düzeyi ile otoriter ve ilgisiz ana baba tutumları arasında olumlu, demokratik ana baba tutumu arasında ise zıt yönlü ilişki tespit etmiştir. Dominiak-Kochanek ve arkadaşları (2018) çalışmalarında ergenlerin öfke ve saldırganlık içeren tutumları onaylamalarının ebeveynleri tarafından katı kurallar çerçevesinde yetiştirilmesi, sıklıkla cezalandırılması ve sürekli otoriter tavırlar ile karşılaşmalarına bağlı olarak arttığını belirlemiştir.

Özkan (2014), ana babasını demokratik ve hoşgörülü olarak algılayan ergenlerin, anne babalarını ihmalkâr ve otoriter olarak algılayanlara göre aile içi ilişkilerde ve önemli kişilerle ilişkilerde doyum, yaşam doyumu, olumlu duygular puanlarının ve genelde öznel iyi oluş puanlarının anlamlı ölçüde yüksek olduğunu belirlemiştir. Gökmenoğlu (2011) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, ergenlerin utangaçlık düzeyleri ile demokratik ana baba tutumu arasında olumsuz, koruyucu istekçi ve otoriter ana baba tutumları arasında ise olumlu ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bununla birlikte çeşitli araştırmalar ana babalarını demokratik olarak algılayan çocukların daha az psikolojik belirti gösterdiklerini, benlik saygılarının ve kendilerine güvenlerinin daha yüksek olduğunu, kendini gerçekleştirmelerini etkilediğini, kendilerini daha az yalnız hissettiklerini ve sosyal kaygı düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermektedir (Erkan, 2002; Ceral ve Dağ, 2005; Çeçen, 2008).

BÖLÜM 2: YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı lise öğrencilerinde kişisel yönelimlerin ana baba tutumları tarafından etkilenme düzeyinin ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda ana baba tutumları (demokratik, koruyucu istekçi ve otoriter) ve kişisel yönelimler (zamanı iyi kullanma, desteği içten alma, kendini gerçekleştirme değerleri, varoluşsal bir yaşam sürme, duygusal açıklık, içten geldiği gibi davranabilme, kendine saygı, uzlaştırma, saldırganlığın kabulü ve başkaları ile yakınlık kurabilme) arasındaki ilişkiler belirlenecek; algılanan ana baba tutumlarının kişisel yönelimleri yordayıp yordamadığı incelenecek ve ele alınan değişkenler (cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi) temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişken düzeyleri bakımından farklılık olup olmadığı araştırılacaktır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni olarak Bolu ili Merkez ilçesinde 2017-2018 eğitim öğretim yılı içerisinde lise eğitimi gören 14-18 yaş aralığındaki öğrencilerin tümü belirlenmiştir. 2017 LGS istatistiklerine göre Merkez ilçede yer alan 16 lisenin toplam öğrenci sayısı 2790 olup, bu sayı araştırma evrenini göstermektedir.

Çalışmanın evreni için %95 güven aralığında, \pm %5 örnekleme hatası ile gerekli örneklem büyüklüğü 338 kişi olarak hesaplanmıştır. Ana kütle temsil edebilecek asgari sayıya ulaşmak üzere toplam 600 anket formu dağıtılmış ve bu formlardan 549 tanesi doldurulmuştur. Bu formlardan anne ve babası ayrı olan katılımcılar ve analizler için uygun olmayanlar (eksik doldurulanlar) çıkarılarak 496 katılımcı örneklem olarak seçilmiştir. Araştırma örneklemine ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı (n=496)

Değişkenler	n	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	289	58,3
Erkek	207	41,7
Yaş		
14 yaş	75	15,1
15 yaş	133	26,8
16 yaş	127	25,6
17 yaş	80	16,1
18 yaş	81	16,3
Kardeş sayısı		
Tek çocuk	138	27,8
1 kardeş	189	38,1
2 kardeş ve üzeri	169	34,1
Anne eğitim düzeyi		
İlköğretim	243	49,0
Lise	126	25,4
Üniversite	127	25,6
Baba eğitim düzeyi		
İlköğretim	183	36,9
Lise	143	28,8
Üniversite	170	34,3

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir. Katılımcıların % 41,7’si (207 kişi) erkek, % 58,3’ü (289 kişi) kadındır. Ayrıca katılımcıların % 15,1’i 14 (75 kişi), % 26,8’i 15 (133 kişi), % 25,6’sı 16 (127 kişi), % 16,1’i 17 (80 kişi), % 16,3’ü 18 yaşında (81 kişi) olduğu görülmüştür. Yaş ortalaması $15,92 \pm 1,30$ ’dur.

Katılımcıların % 27,8’i tek çocukken (138 kişi); % 28,1’inin 1 kardeşi (189 kişi), % 34,1’inin 2 kardeşi (169 kişi) vardır. Annelerinin eğitim seviyesinde, katılımcıların annelerinin % 49’u ilköğretim (243 kişi), % 25,4’ü lise (126 kişi), % 25,6’sı üniversite (127 kişi) mezunudur. Bununla birlikte, babalarının % 36,9’u ilköğretim (183 kişi), % 28,8’i lise (143 kişi), % 34,3’ü üniversite (170 kişi) mezunudur.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında kişisel bilgi formu ve bağımlı değişken olarak belirlenen değişkenleri ölçen ölçekler kullanılmıştır. Ölçek bataryası üç ana bölümden

oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu yer almaktadır. Form içerisinde katılımcıların cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, anne-baba birliktelik durumu, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi değişkenlerine ait bilgiler elde etmek için kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

2.3.1. Ana Baba Tutum Ölçeği

Ölçek Kuzgun ve Eldeleklioğlu (1999) tarafından, ergenlerin algıladığı anne baba tutumunu ölçme amacıyla geliştirilmiştir. 40 maddeden oluşan ölçeğin demokratik anne baba tutumları (DABT) (15 madde), koruyucu-istekçi anne baba tutumları (KİABT) (15 madde) ve otoriter anne baba tutumları (OABT) (10 madde) olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır. Kuzgun ve Eldeleklioğlu (1999) DABT alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısını .89, KİABT alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısını .82 ve OABT alt ölçeği iç tutarlılık katsayısını .78 olarak hesaplamıştır. Ölçek 5 dereceli Likert (1- Kesinlikle katılmıyorum; 5- Kesinlikle katılıyorum) türünde olup, ölçekten alınan toplam puanın artması ile algılanan ana-baba tutumu da artmaktadır. Bu çalışmada Cronbach Alfa değerleri DABT için .84, KİABT için .90 ve OABT için .81 hesaplanmıştır.

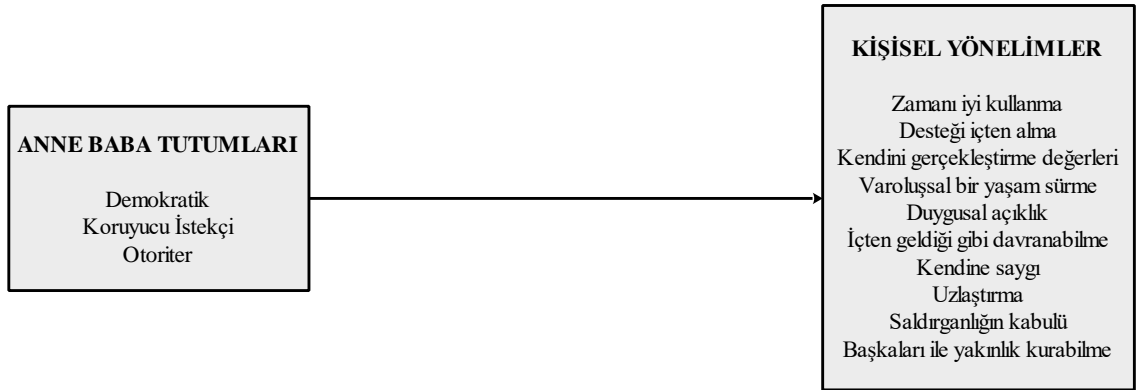
2.3.2. Kişisel Yönelim Envanteri

Ölçek Shostrom (1968) tarafından, Rogers ve Maslow'un kuramlarına dayandırılarak, bireyin kendini gerçekleştirme düzeyini belirlemek için geliştirilmiştir. Ölçek ergen ve yetişkinlere uygulanabilmektedir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı .91 ve geçerlilik katsayısı .88'dir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Kuzgun (1972) tarafından yapılmıştır. 150 maddeden oluşan ölçeğin zamanı iyi kullanma, desteği içten alma, kendini gerçekleştirmeye götüren değerleri benimseme, varoluşsal bir hayat sürme, duygusal bakımdan açık olma, içten geldiği gibi davranabilme, kendine saygı, kendini kabul edebilme, insan tabiatı hakkında olumlu bir görüşe sahip olabilme, dünyaya uzlaştırıcı bir gözle bakabilme, saldırganlık eğilimlerini kabul edebilme ve başkaları ile yakınlık kurabilme olmak üzere 12 boyutu bulunmakta ve bu boyutlar arasında madde ortaklığı görülmektedir. Kuzgun (1972) zamanı iyi kullanma alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısını .71, desteği içten alma alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısını .84, diğer alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayılarını da .55 ile .85 arasında değişen değerlerde hesaplamıştır. Kuzgun (1972) ölçeğin geçerliliğini sınamak için psikiyatri kliniğindeki hastalarla hastalık tanısı almamış yetişkin grup

ortalamalarını karşılaştırmış; 12 alt ölçekten 11 tanesinde hastalık tanısı almamış grup lehine yüksek ortalamalar bulunmuştur. Ölçek zorunlu seçmeli (iki ifadeden birini seçmeyi) gerektiren tipte 150 çift davranış ya da değer karşılaştırılmasından meydana gelmiş olup, alt ölçeklerde alınan toplanan puanın artması ile kendini gerçekleştirme düzeyi de artmaktadır. Bu çalışmada ölçeğin kullanılan boyutlarına ilişkin Cronbach Alfa değerleri zamanı iyi kullanma için .90, desteği içten alma için .79, kendini gerçekleştirme değerleri için .66, varoluşsal bir yaşam sürme için .84, duygusal açıklık için .87, içten geldiği gibi davranabilme için .77, kendine saygı için .90, uzlaştırma için .72, saldırganlığın kabulü için .71 ve başkaları ile yakınlık kurabilme için .83 olarak hesaplanmıştır.

2.4. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Bu araştırmada mevcut durumu tespit etme amaçlandığından ilişkisel tarama modeline başvurulmuştur. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Tarama modelinin bir türü olan ilişkisel tarama modeli ise, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2016). Araştırmaya ilişkin model Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Bu kapsamda araştırmanın alt problemleri şöyledir;

1. Ana baba tutumları ve kişisel yönelimler arasında ilişki var mıdır?

2. Ana baba tutumları (demokratik, koryucu-istekçi ve otoriter) kişisel yönelimleri (zamanı iyi kullanma, desteği içten alma, kendini gerçekleştirme değerleri, varoluşsal bir yaşam sürme, duygusal açıklık, içten geldiği gibi davranabilme, kendine saygı, uzlaştırma, saldırganlığın kabulü ve başkaları ile yakınlık kurabilme) yordamakta mıdır?
3. Kadınlar ile erkekler arasında bağımlı değişkenler (anne baba algıları ve kişisel yönelimler) bakımından farklılık var mıdır?
4. Yaş temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişkenler bakımından farklılık var mıdır?
5. Kardeş sayısı temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişkenler bakımından farklılık var mıdır?
6. Anne eğitim düzeyi oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişkenler bakımından farklılık var mıdır?
7. Baba eğitim düzeyi temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişkenler bakımından farklılık var mıdır?

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, Bolu ili Merkez ilçesinde 2017-2018 eğitim öğretim yılı içerisinde lise eğitimi gören 14-18 yaş aralığındaki, anne ve babası birlikte yaşayan 496 öğrenci ile sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte araştırma, ölçüm aracı olarak kullanılan ana baba tutumları ölçeği ve kişisel yönelim envanterinin ölçtüğü nitelikler ile sınırlandırılmıştır.

2.6. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde SPSS 23.00 kullanılmıştır. Örneklemi oluşturan öğrencilerin kişisel özelliklerini belirlemek amacıyla frekans dağılımları incelenmiştir. Katılımcıların algılanan ana baba tutumları ve kişisel yönelim düzeylerini belirlemek üzere betimsel istatistikler kullanılmıştır. Kullanılacak diğer analiz tekniklerinin belirlenmesi için verilerin dağılım durumu incelenmiş ve buna ilişkin normallik test sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Normallik Test Sonuçları

	Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)
Demokratik ana-baba tutumları	-0,57	-0,12
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları	-0,10	0,02
Otoriter ana-baba tutumları	0,51	-0,32
Zamanı iyi kullanma	0,31	0,17
Desteği içten alma	0,81	1,42
Kendini gerçekleştirme değerleri	-0,18	-0,50
Varoluşsal bir yaşam sürme	0,57	0,41
Duygusal açıklık	0,33	0,68
İçten geldiği gibi davranabilme	0,04	0,54
Kendine saygı	-0,17	-0,30
Uzlaştırma	-0,25	-0,55
Saldırganlığın kabulü	-0,35	0,77
Başkaları ile yakınlık kurabilme	0,29	-0,22

George ve Mallery (2010)'a göre çarpıklık ve basıklık değerlerinin +2,0 ile -2,0 arasında bulunması verilerin normal dağılım gösterdiğini betimlemektedir. Literatürdeki bu bilgilerden yola çıkarak tüm alt ölçekler için verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Bu doğrultuda korelasyon analizi olarak Pearson Korelasyon Testi kullanılmıştır. Fark analizleri olarak ise ikili grupların karşılaştırılmasında t-test, üç ve daha fazla bağımsız grupların karşılaştırılmasında ise ANOVA ve Post Hoc testlerinden LSD Test kullanılmıştır. Algılanan ana baba tutumlarının kişisel yönelimler üzerindeki etkisini değerlendirmek için ise basit doğrusal regresyon yapılmıştır. Elde edilen bulgular 0,95 güven aralığında, 0,05 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir

BÖLÜM 3: BULGULAR

3.1. Betimleyici İstatistikler

Tablo 3'te ana-baba tutumları ve kişisel yönelim alt boyutlarına ilişkin minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır.

Tablo 3. Ana-Baba Tutumları ve Kişisel Yönelim Envanteri Alt Boyutlarına İlişkin Minimum, Maksimum Değerleri ve Puan Ortalamaları (N=496)

	Minimum	Maksimum	\bar{X}	ss
Demokratik ana-baba tutumu	16,00	75,00	53,86	12,61
Koruyucu-istekçi ana baba tutumu	17,00	75,00	47,44	11,46
Otoriter ana-baba tutumu	10,00	50,00	27,17	8,93
Zamanı iyi kullanma	3,00	19,00	11,48	2,38
Desteği içten alma	39,00	99,00	61,59	7,97
Kendini gerçekleştirme değerleri	5,00	23,00	14,59	3,31
Varoluşsal bir yaşam sürme	6,00	26,00	14,02	3,16
Duygusal açıklık	5,00	21,00	11,85	2,36
İçten geldiği gibi davranabilme	3,00	16,00	9,06	2,05
Kendine saygı	2,00	16,00	9,52	2,33
Uzlaştırma	1,00	9,00	5,05	1,59
Saldırganlığın kabulü	2,00	19,00	12,58	2,40
Başkaları ile yakınlık kurabilme	4,00	25,00	11,55	3,86

Tablo 3'te görüldüğü gibi demokratik ana-baba tutum ortalaması 53,86 (ss= 12,61), koruyucu-istekçi ana baba tutumu ortalaması 47,44 (ss= 11,46), otoriter ana-baba tutum ortalaması 27,17 (ss= 8,93) bulunmuştur. Kişisel yönelim alt boyutlarında zamanı iyi kullanma ortalaması 11,48 (s= 2,38), desteği içten alma ortalaması 61,59 (s= 7,97), kendini gerçekleştirme değerleri ortalaması 14,59 (ss= 3,31), varoluşsal bir yaşam sürme ortalaması 14,02 (ss= 3,16), duygusal açıklık ortalaması 11,85 (ss= 2,36), içten geldiği gibi davranabilme ortalaması 9,06 (ss= 2,05), kendine saygı ortalaması 9,52 (ss= 2,33), uzlaştırma ortalaması 5,05 (ss= 1,59), saldırganlığın kabulü ortalaması 12,58 (ss= 2,40) ve başkaları ile yakınlık kurabilme ortalaması 11,55 (ss= 3,86) bulunmuştur.

3.2. Ana-Baba Tutumları ve Kişisel Yönelim Arasındaki İlişkiler

Tablo 4'te ana baba tutumları ile kişisel yönelim alt boyutları arasındaki ilişkiler korelasyon analizi bulguları çerçevesinde sunulmuştur.

Tablo 4. Ana-Baba Tutumları ve Kişisel Yönelim Envanteri Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	Demokratik ana-baba tutumu	1	,29**	,02	,08	,08	,25**	-,07	,09	,02	,24**	,02	,05	-,05
2	Koruyucu-istekçi ana baba tutumu		1	,69**	-,16**	-,19**	-,07	-,11*	-,13**	-,02	-,13**	-,02	-,07	-,22**
3	Otoriter ana-baba tutumu			1	-,15**	-,14**	-,32**	-,02	-,13**	-,13**	-,32**	-,20**	-,17**	-,02
4	Zamanı iyi kullanma				1	,40**	,04	,24**	,21**	,05	,11*	-,04	,06	,35**
5	Desteği içten alma					1	,12**	,55**	,54**	,34**	,21**	,02	,35**	,73**
6	Kendini gerçekleştirme değerleri						1	,01	,07	,29**	,54**	,58**	,30**	-,28**
7	Varoluşsal bir yaşam sürme							1	,18**	,13**	-,05	-,01	,19**	,55**
8	Duygusal açıklık								1	,20**	,20**	,01	,38**	,43**
9	İçten geldiği gibi davranabilme									1	,21**	,21**	,21**	,09*
10	Kendine saygı										1	,26**	,18**	-,14**
11	Uzlaştırma											1	,26**	-,31**
12	Saldırganlığın kabulü												1	0,15**
13	Başkaları ile yakınlık kurabilme													1

** $p < 0,01$ ve * $p < 0,05$

Demokratik ana-baba tutumlarıyla; kişisel yönelim alt boyutlarından kendini gerçekleştirme değerleri ve kendine saygı arasında olumlu yönde ve zayıf düzeyde ($p<0,01$; sırasıyla $r_1=0,25$, $r_2=0,24$) anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre demokratik anne-baba tutumu arttıkça, kendini gerçekleştirme değerleri ve kendine saygı düzeyi de artmaktadır.

Koruyucu-istekçi ana baba tutumları; zamanı iyi kullanma, desteği içten alma, duygusal açıklık, kendine saygı ve başkaları ile yakınlık kurabilme arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde ($p<0,01$; sırasıyla $r_1=-0,16$, $r_2=-0,19$, $r_3=-0,13$, $r_4=-0,13$, $r_5=-0,22$), varoluşsal bir yaşam sürme arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde ($p<0,05$; $r_1=-0,11$) anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre koruyucu-istekçi anne-baba tutumu arttıkça, kişisel yönelim alt boyutlarından zamanı iyi kullanma, desteği içten alma, duygusal açıklık, kendine saygı, başkaları ile yakınlık kurabilme ve varoluşsal bir yaşam sürme düzeyi azalmaktadır.

Otoriter ana-baba tutumları; kişisel yönelim alt boyutlarından zamanı iyi kullanma, desteği içten alma, duygusal açıklık, içten geldiği gibi davranabilme, uzlaştırma ve saldırganlığın kabulü arasında negatif yönde ve zayıf düzeyde ($p<0,01$; sırasıyla $r_1=-0,15$, $r_2=-0,14$, $r_3=-0,13$, $r_4=-0,13$, $r_5=-0,20$, $r_6=-0,17$), kendini gerçekleştirme ($r=-0,32$) ve kendine saygı ($r=-0,32$) arasında orta düzeyde, olumsuz ve anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre otoriter anne-baba tutumu arttıkça, zamanı iyi kullanma, desteği içten alma, kendini gerçekleştirme değerleri, duygusal açıklık, içten geldiği gibi davranabilme, kendine saygı, uzlaştırma ve saldırganlığın kabulü azalmaktadır.

3.3. Regresyon Çözümlemesi Bulguları

Ana baba tutumlarının kişisel yönelim alt boyutlarından zamanı iyi kullanma düzeyini yordayıp yordamadığını incelemek için basit doğrusal regresyon analizi yapılmış, elde edilen bulgular Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Ana-Baba Tutumlarının Zamanı İyi Kullanma Üzerindeki Etkisi

Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model(p)	R ²
Sabit		21,14	0,000	7,40	0,000	0,04
Demokratik ana-baba tutumları	0,13	2,76	0,006			
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları	-0,16	-2,47	0,014			
Otoriter ana-baba tutumları	-0,05	-0,72	0,475			

$p < 0,05$

Tablo 5’te ana-baba tutumlarının varyansa katkısının anlamlı olduğu görülmektedir (F=7,40; $p < 0,05$). Ana-baba tutumları, zamanı iyi kullanmaya ait varyansın yüzde dördünü (% 4) açıklamaktadır. Diğer bir ifade ile zamanı iyi kullanmanın % 4’ü anne-baba tutumlarına bağlıdır.

Bağımsız değişkenlerin her biri ayrı ayrı değerlendirilecek olursa; otoriter ana-baba tutumları düzeyi, zamanı iyi kullanma düzeyine anlamlı etki etmemektedir ($\beta_3 = -0,05$; $p > 0,05$). Demokratik ana-baba tutumları düzeyi, zamanı iyi kullanma düzeyini arttırmaktadır ($\beta_1 = 0,13$; $p < 0,05$). Koruyucu-istekçi ana baba tutumları, zamanı iyi kullanma düzeyini azaltmaktadır ($\beta_2 = -0,16$; $p < 0,05$).

Demokratik ana-baba tutumları, koruyucu-istekçi ana baba tutumları ve otoriter ana-baba tutumları bağımsız değişkenlerinin kişisel yönelim envanteri boyutlarından “Desteği İçten Alma” bağımlı değişkeni üzerindeki etkisini araştıran basit doğrusal regresyon hesaplama sonuçları Tablo 6’da görülmektedir.

Tablo 6. Ana-Baba Tutumlarının Desteği İçten Alma Üzerindeki Etkisi

Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model(p)	R ²
Sabit		33,57	0,000	9,45	0,000	0,05
Demokratik ana-baba tutumları	0,15	3,20	0,001			
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları	-0,26	-3,91	0,000			
Otoriter ana-baba tutumları	0,04	0,60	0,548			

$p < 0,05$

Tablo 6’da ana-baba tutumlarının varyansa katkısının anlamlı olduğu görülmektedir ($F=9,45$; $p<0,05$). Ana-baba tutumları, desteği içten almaya ait varyansın yüzde beşini (% 5) açıklamaktadır. Diğer bir ifade ile desteği içten almanın % 5’i ana-baba tutumlarına bağlıdır.

Bağımsız değişkenlerin her biri ayrı ayrı değerlendirilecek olursa; otoriter ana-baba tutumları düzeyi, desteği içten alma düzeyine anlamlı etki etmemektedir ($\beta_3=0,04$; $p>0,05$). Demokratik ana-baba tutumları düzeyi, desteği içten alma düzeyini arttırmaktadır ($\beta_1=0,15$; $p<0,05$). Koruyucu-istekçi ana baba tutumları, desteği içten alma düzeyini aaltmaktadır ($\beta_2=-0,26$; $p<0,05$).

Demokratik ana-baba tutumları, koruyucu-istekçi ana baba tutumları ve otoriter ana-baba tutumları bağımsız değişkenlerinin kişisel yönelim envanteri boyutlarından “Kendini Gerçekleştirme Değerleri” bağımlı değişkeni üzerindeki etkisini araştıran basit doğrusal regresyon hesaplama sonuçları Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 7. Ana-Baba Tutumlarının Kendini Gerçekleştirme Değerleri Üzerindeki Etkisi

Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model(p)	R ²
Sabit		18,60	0,000	36,91	0,000	0,18
Demokratik ana-baba tutumları	0,20	4,65	0,000			
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları	-0,19	3,11	-0,002			
Otoriter ana-baba tutumları	-0,45	-7,81	0,000			

$p<0,05$

Tablo 7’de ana-baba tutumlarının varyansa katkısının anlamlı olduğu görülmektedir ($F=36,91$; $p<0,05$). Ana-baba tutumları, kendini gerçekleştirme değerlerine ait varyansın % 18’ini açıklamaktadır. Diğer bir ifade ile kendini gerçekleştirme değerlerinin % 18’i ana-baba tutumlarına bağlıdır.

Bağımsız değişkenlerin her biri ayrı ayrı değerlendirilecek olursa; demokratik ana-baba tutumları düzeyi, kendini gerçekleştirme değerleri düzeyini arttırmaktadır ($\beta_1=0,20$, $p<0,05$). Koruyucu-istekçi ana baba tutumları ve otoriter ana baba tutumları düzeyleri ise kendini gerçekleştirme değerleri düzeyini azaltmaktadır ($\beta_2=0,19$; $\beta_3=-0,45$; $p<0,05$).

Demokratik ana-baba tutumları, koruyucu-istekçi ana baba tutumları ve otoriter ana-baba tutumları bağımsız değişkenlerinin kişisel yönelim envanteri boyutlarından “Varoluşsal Bir Yaşam Sürme” bağımlı değişkeni üzerindeki etkisini araştıran basit doğrusal regresyon hesaplama sonuçları Tablo 8’de görülmektedir.

Tablo 8. Ana-Baba Tutumlarının Varoluşsal Bir Yaşam Sürme Üzerindeki Etkisi

Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model(p)	R ²
Sabit		20,20	0,000	2,91	0,034	0,02
Demokratik ana-baba tutumları	-0,02	-0,45	0,654			
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları	-0,17	-2,51	0,013			
Otoriter ana-baba tutumları	0,10	1,51	0,131			

$p < 0,05$

Tablo 8’de ana-baba tutumlarının varyansa katkısının anlamlı olduğu görülmektedir (F=2,91; $p < 0,05$). Ana-baba tutumları, varoluşsal bir yaşam sürmeye ait varyansın yüzde ikisini (% 2) açıklamaktadır. Diğer bir ifade ile varoluşsal bir yaşam sürmenin % 2’si ana-baba tutumlarına bağlıdır.

Bağımsız değişkenlerin her biri ayrı ayrı değerlendirilecek olursa; demokratik ana baba tutumları ve otoriter ana-baba tutumları düzeyleri, varoluşsal bir yaşam sürme düzeyine etki etmemektedir ($\beta_1 = -0,02$, $\beta_3 = 0,10$; $p > 0,05$). Koruyucu-istekçi ana baba tutumları, varoluşsal bir yaşam sürme düzeyini azaltmaktadır ($\beta_2 = -0,17$; $p < 0,05$).

Demokratik ana-baba tutumları, koruyucu-istekçi ana baba tutumları ve otoriter ana-baba tutumları bağımsız değişkenlerinin kişisel yönelim envanteri boyutlarından “Duygusal açıklık” bağımlı değişkeni üzerindeki etkisini araştıran basit doğrusal regresyon hesaplama sonuçları Tablo 9’da görülmektedir.

Tablo 9. Ana-Baba Tutumlarının Duygusal Açıklık Üzerindeki Etkisi

Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model(p)	R ²
Sabit		21,33	0,000	5,50	0,001	0,03
Demokratik ana-baba tutumları	0,13	2,66	0,008			
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları	-0,14	-2,10	0,036			
Otoriter ana-baba tutumları	-0,03	-0,52	0,606			

$p < 0,05$

Tablo 9’da ana-baba tutumlarının varyansa katkısının anlamlı olduğu görülmektedir (F=5,50; $p < 0,05$). Ana-baba tutumları, duygusal açıklığa ait varyansın yüzde üçünü (% 3) açıklamaktadır. Diğer bir ifade ile duygusal açıklığın % 3’ü ana-baba tutumlarına bağlıdır.

Bağımsız değişkenlerin her biri ayrı ayrı değerlendirilecek olursa; koruyucu-istekçi ana-baba tutumları düzeyi, duygusal açıklık düzeyini azaltmaktadır ($\beta_2 = -0,14$; $p < 0,05$). Demokratik ana baba tutumları, duygusal açıklık düzeyini arttırmaktadır ($\beta_1 = 0,13$; $p < 0,05$). Otoriter ana baba tutumları düzeyi, duygusal açıklık düzeyine etki etmemektedir ($\beta_3 = 0,10$; $p > 0,05$).

Demokratik ana-baba tutumları, koruyucu-istekçi ana baba tutumları ve otoriter ana-baba tutumları bağımsız değişkenlerinin kişisel yönelim envanteri boyutlarından “İçten Geldiği Gibi Davranabilme” bağımlı değişkeni üzerindeki etkisini araştıran basit doğrusal regresyon hesaplama sonuçları Tablo 10’da görülmektedir.

Tablo 10. Ana-Baba Tutumlarının İçten Geldiği Gibi Davranabilme Üzerindeki Etkisi

Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model(p)	R ²
Sabit		18,95	0,000	4,44	0,004	0,03
Demokratik ana-baba tutumları	-0,02	-0,31	0,753			
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları	0,14	2,12	0,034			
Otoriter ana-baba tutumları	-0,23	-3,57	0,000			

$p < 0,05$

Tablo 10’da ana-baba tutumlarının varyansa katkısının anlamlı olduğu görülmektedir (F=4,44; p<0,05). Ana-baba tutumları, içten geldiği gibi davranabilmeye ait varyansın yüzde üçünü (% 3) açıklamaktadır. Diğer bir ifade ile içten geldiği gibi davranabilmenin % 3’ü ana-baba tutumlarına bağlıdır.

Bağımsız değişkenlerin her biri ayrı ayrı değerlendirilecek olursa; otoriter ana baba tutumları düzeyi, içten geldiği gibi davranabilme düzeyini azaltmaktadır ($\beta_3=-0,23$; p<0,05). Koruyucu-istekçi ana baba tutumları, içten geldiği gibi davranabilme düzeyini arttırmaktadır ($\beta_2=0,14$; p<0,05). Demokratik ana baba tutumları düzeyi, içten geldiği gibi davranabilme düzeyine etki etmemektedir ($\beta_1=-0,02$; p>0,05).

Demokratik ana-baba tutumları, koruyucu-istekçi ana baba tutumları ve otoriter ana-baba tutumları bağımsız değişkenlerinin kişisel yönelim envanteri boyutlarından “Kendine Saygı” bağımlı değişkeni üzerindeki etkisini araştıran basit doğrusal regresyon hesaplama sonuçları Tablo 11’de görülmektedir.

Tablo 11. Ana-Baba Tutumlarının Kendine Saygı Üzerindeki Etkisi

Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model(p)	R ²
Sabit		17,61	0,000	32,84	0,000	0,17
Demokratik ana-baba tutumları	0,24	5,31	0,000			
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları	0,05	0,89	0,376			
Otoriter ana-baba tutumları	-0,36	-6,18	0,000			

p<0,05

Tablo 11’de ana-baba tutumlarının varyansa katkısının anlamlı olduğu görülmektedir (F=4,44; p<0,05). Ana-baba tutumları, kendine saygıya ait varyansın yüzde on yedisini (% 17) açıklamaktadır. Diğer bir ifade ile kendine saygının % 17’si ana-baba tutumlarına bağlıdır.

Bağımsız değişkenlerin her biri ayrı ayrı değerlendirilecek olursa; demokratik ana-baba tutumları düzeyi, kendine saygı düzeyini arttırmaktadır ($\beta_1=0,24$; p<0,05). Otoriter ana baba tutumları, kendine saygı düzeyini azaltmaktadır ($\beta_3=-0,36$; p<0,05). Koruyucu-

istekçi ana baba tutumları düzeyi, kendine saygı düzeyine etki etmemektedir ($\beta_2=0,05$; $p>0,05$).

Demokratik ana-baba tutumları, koruyucu-istekçi ana baba tutumları ve otoriter ana-baba tutumları bağımsız değişkenlerinin kişisel yönelim envanteri boyutlarından “Uzlaştırma” bağımlı değişkeni üzerindeki etkisini araştıran basit doğrusal regresyon hesaplama sonuçları Tablo 12’de görülmektedir.

Tablo 12. Ana-Baba Tutumlarının Uzlaştırma Üzerindeki Etkisi

Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model(p)	R ²
Sabit		14,64	0,000	12,66	0,000	0,07
Demokratik ana-baba tutumları	-0,05	-1,06	0,289			
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları	0,26	4,04	0,000			
Otoriter ana-baba tutumları	-0,38	-6,13	0,000			

$p<0,05$

Tablo 12’de ana-baba tutumlarının varyansa katkısının anlamlı olduğu görülmektedir ($F=4,44$; $p<0,05$). Ana-baba tutumları, uzlaştırmaya ait varyansın yüzde yedisini (% 7) açıklamaktadır. Diğer bir ifade ile uzlaştırmının % 7’si ana-baba tutumlarına bağlıdır.

Bağımsız değişkenlerin her biri ayrı ayrı değerlendirilecek olursa; otoriter ana baba tutumları düzeyi, uzlaştırma düzeyini azaltmaktadır ($\beta_3=-0,38$; $p<0,05$). Koruyucu-istekçi ana baba tutumları, uzlaştırma düzeyini arttırmaktadır ($\beta_2=0,26$; $p<0,05$). Demokratik ana baba tutumları düzeyi, uzlaştırma düzeyine etki etmemektedir ($\beta_1=-0,05$; $p>0,05$).

Demokratik ana-baba tutumları, koruyucu-istekçi ana baba tutumları ve otoriter ana-baba tutumları bağımsız değişkenlerinin kişisel yönelim envanteri boyutlarından “Saldırganlığın Kabulü” bağımlı değişkeni üzerindeki etkisini araştıran basit doğrusal regresyon hesaplama sonuçları Tablo 13’te görülmektedir.

Tablo 13. Ana-Baba Tutumlarının Saldırganlığın Kabulü Üzerindeki Etkisi

Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model(p)	R ²
Sabit		22,61	0,000	5,57	0,001	0,03
Demokratik ana-baba tutumları	0,04	0,74	0,461			
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları	0,07	1,04	0,299			
Otoriter ana-baba tutumları	-0,21	-3,40	0,001			

$p < 0,05$

Tablo 13'te ana-baba tutumlarının varyansa katkısının anlamlı olduğu görülmektedir ($F=4,44$; $p < 0,05$). Ana-baba tutumları, saldırganlığın kabulüne ait varyansın yüzde üçünü (% 3) açıklamaktadır. Diğer bir ifade ile saldırganlığın kabulünün % 3'ü ana-baba tutumlarına bağlıdır.

Bağımsız değişkenlerin her biri ayrı ayrı değerlendirilecek olursa; demokratik ana-baba tutumları ve koruyucu-istekçi ana baba tutumları düzeyleri, saldırganlığın kabulü düzeyine etki etmemektedir ($\beta_1=0,04$, $\beta_2=0,07$; $p > 0,05$). Otoriter ana baba tutumları, saldırganlığın kabulü düzeyini azaltmaktadır ($\beta_3=-0,21$; $p < 0,05$).

Demokratik ana-baba tutumları, koruyucu-istekçi ana baba tutumları ve otoriter ana-baba tutumları bağımsız değişkenlerinin kişisel yönelim envanteri boyutlarından "Başkaları İle Yakınlık Kurabilme" bağımlı değişkeni üzerindeki etkisini araştıran basit doğrusal regresyon hesaplama sonuçları Tablo 9'da görülmektedir.

Tablo 14. Ana-Baba Tutumlarının Başkaları İle Yakınlık Kurabilme Üzerindeki Etkisi

Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model(p)	R ²
Sabit		15,39	0,000	14,57	0,000	0,08
Demokratik ana-baba tutumları	0,07	1,45	0,146			
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları	-0,42	-6,51	0,000			
Otoriter ana-baba tutumları	-0,27	-4,32	0,000			

$p < 0,05$

Tablo 14’te ana-baba tutumlarının varyansa katkısının anlamlı olduğu görülmektedir ($F=4,44$; $p<0,05$). Ana-baba tutumları, başkaları ile yakınlık kurabilmeye ait varyansın yüzde sekizini (% 8) açıklamaktadır. Diğer bir ifade ile başkaları ile yakınlık kurabilmenin % 8’i ana-baba tutumlarına bağlıdır.

Bağımsız değişkenlerin her biri ayrı ayrı değerlendirilecek olursa; koruyucu-istekçi ana baba tutumları ve otoriter ana baba tutumları, başkaları ile yakınlık kurabilme düzeyini azaltmaktadır ($\beta_2=-0,42$, $\beta_3=0,27$; $p<0,05$). Demokratik ana baba tutumları düzeyi, başkaları ile yakınlık kurabilmenin düzeyine etki etmemektedir ($\beta_1=0,07$; $p>0,05$).

3.3. Sosyodemografik Özellikler Temelinde Oluşturulan Gruplar Arası

Karşılaştırmalar

3.3.1. Cinsiyete Göre Karşılaştırma Sonuçları

Erkek ve kadın katılımcıların algıladıkları ana- baba tutumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek için t-testi yapılmıştır.

Tablo 15. Ana-Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

	n	\bar{X}	ss	t	p
Demokratik ana-baba tutumları					
Kadın	289	54,32	13,28	0,99	0,322
Erkek	207	53,21	11,60		
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları					
Kadın	289	46,83	11,77	-1,39	0,165
Erkek	207	48,28	10,98		
Otoriter ana-baba tutumları					
Kadın	289	26,35	9,10	-2,42	0,016
Erkek	207	28,31	8,58		

$p<0,05$

Ana-baba tutumları faktörlerinden otoriter ana-baba tutumu algısının cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Erkek ($\bar{X}=28,31$; $SS=8,58$) katılımcıların ortalaması, kadın ($\bar{X}=26,35$; $SS=9,10$) katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. Bu bulgu erkek katılımcıların ana ve babalarına anlamlı olarak kadın katılımcılardan daha otoriter algıladıkları anlamına gelmektedir.

Tablo 16. Kişisel Yönelim Envanteri Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

	n	\bar{X}	ss	t	p
Zamanı iyi kullanma					
Kadın	289	11,66	2,45	1,93	0,054
Erkek	207	11,24	2,24		
Desteği içten alma					
Kadın	289	62,22	8,68	2,17	0,030
Erkek	207	60,71	6,78		
Kendini gerçekleştirme değerleri					
Kadın	289	14,78	3,23	1,50	0,135
Erkek	207	14,32	3,42		
Varoluşsal bir yaşam sürme					
Kadın	289	14,06	3,31	0,26	0,796
Erkek	207	13,98	2,95		
Duygusal açıklık					
Kadın	289	12,03	2,51	2,03	0,043
Erkek	207	11,59	2,10		
İçten geldiği gibi davranabilme					
Kadın	289	9,13	2,07	0,84	0,400
Erkek	207	8,97	2,02		
Kendine saygı					
Kadın	289	9,61	2,38	1,09	0,278
Erkek	207	9,38	2,27		
Uzlaştırma					
Kadın	289	5,08	1,59	0,51	0,612
Erkek	207	5,01	1,59		
Saldırganlığın kabulü					
Kadın	289	12,64	2,40	0,67	0,504
Erkek	207	12,50	2,40		
Başkaları ile yakınlık kurabilme					
Kadın	289	11,74	3,98	1,27	0,205
Erkek	207	11,29	3,70		

$p < 0,05$

Kişisel yönelim envanteri faktörlerinden desteği içten alma ve duygusal açıklığın cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür ($p < 0,05$). Desteği içten almada, kadın ($\bar{X}=62,22$; $SS=8,68$) katılımcıların ortalaması, erkek ($\bar{X}=60,71$; $SS=6,78$) katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. Duygusal açıklıkta, kadın ($\bar{X}=12,03$; $SS=2,51$) katılımcıların ortalaması, erkek ($\bar{X}=11,59$; $SS=2,10$) katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

3.3.2. Yaşa Göre Karşılaştırma Sonuçları

Tablo 17. Ana-Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

	n	\bar{X}	ss	F	p	Fark
Demokratik ana-baba tutumları						
14 yaş ¹	75	53,89	11,56			
15 yaş ²	133	54,62	14,00			
16 yaş ³	127	54,61	12,17	0,64	0,631	
17 yaş ⁴	80	52,95	12,71			
18 yaş ⁵	81	52,30	11,77			
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları						
14 yaş ¹	75	48,43	9,87			
15 yaş ²	133	46,26	12,12			
16 yaş ³	127	48,19	12,15	0,93	0,445	
17 yaş ⁴	80	48,35	10,59			
18 yaş ⁵	81	46,36	11,42			
Otoriter ana-baba tutumları						
14 yaş ¹	75	25,73	8,28			4>1
15 yaş ²	133	25,29	9,25			4>2
16 yaş ³	127	27,12	9,25	5,05	0,001	4>3
17 yaş ⁴	80	30,26	7,93			5>1
18 yaş ⁵	81	28,60	8,54			5>2

$p < 0,05$

Ana-baba tutumları faktörlerinden otoriter ana-baba tutumlarının yaşa göre farklılaştığı görülmüştür ($p < 0,05$). 17 yaşındaki ($\bar{X}=30,26$; $SS=7,93$) katılımcıların ortalaması, 14 ($\bar{X}=25,73$; $SS=8,28$), 15 ($\bar{X}=25,29$; $SS=9,25$) ve 16 ($\bar{X}=27,12$; $SS=9,25$) yaşındaki katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. 18 yaşındaki ($\bar{X}=28,60$; $SS=8,54$) katılımcıların ortalaması, 14 ($\bar{X}=25,73$; $SS=8,28$) ve 15 ($\bar{X}=25,29$; $SS=9,25$) yaşındaki katılımcıların ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir.

Tablo 18. Kişisel Yönelim Envanteri Alt Boyut Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

	n	\bar{X}	ss	F	p
Zamanı iyi kullanma					
14 yaş ¹	75	11,27	2,08		
15 yaş ²	133	11,57	2,51		
16 yaş ³	127	11,49	2,38	1,47	0,212
17 yaş ⁴	80	11,09	2,51		
18 yaş ⁵	81	11,93	2,25		
Desteği içten alma					
14 yaş ¹	75	60,08	6,84		
15 yaş ²	133	61,64	8,93		
16 yaş ³	127	62,57	8,33	1,52	0,194
17 yaş ⁴	80	60,74	7,57		
18 yaş ⁵	81	62,25	6,89		
Kendini gerçekleştirme değerleri					
14 yaş ¹	75	14,87	3,16		
15 yaş ²	133	14,71	3,29		
16 yaş ³	127	14,86	3,09	1,25	0,287
17 yaş ⁴	80	14,34	3,17		
18 yaş ⁵	81	13,95	3,89		
Varoluşsal bir yaşam sürme					
14 yaş ¹	75	13,45	3,07		
15 yaş ²	133	13,87	3,34		
16 yaş ³	127	13,98	3,24	2,10	0,080
17 yaş ⁴	80	14,04	2,94		
18 yaş ⁵	81	14,85	2,96		
Duygusal açıklık					
14 yaş ¹	75	11,57	2,08		
15 yaş ²	133	11,92	2,49		
16 yaş ³	127	11,73	2,53	0,56	0,692
17 yaş ⁴	80	12,06	2,16		
18 yaş ⁵	81	11,94	2,29		
İçten geldiği gibi davranabilme					
14 yaş ¹	75	9,16	1,76		
15 yaş ²	133	9,31	2,13		
16 yaş ³	127	9,06	2,28	1,12	0,346
17 yaş ⁴	80	8,84	1,81		
18 yaş ⁵	81	8,79	1,98		
Kendine saygı					
14 yaş ¹	75	9,57	2,16		
15 yaş ²	133	9,59	2,24		
16 yaş ³	127	9,75	2,33	1,54	0,189
17 yaş ⁴	80	8,95	2,50		
18 yaş ⁵	81	9,54	2,43		
Uzlaştırma					
14 yaş ¹	75	4,97	1,66		
15 yaş ²	133	5,05	1,53		
16 yaş ³	127	5,25	1,43	0,83	0,508
17 yaş ⁴	80	4,99	1,66		
18 yaş ⁵	81	4,88	1,77		
Saldırganlığın kabulü					
14 yaş ¹	75	12,63	2,51		
15 yaş ²	133	12,38	2,58		
16 yaş ³	127	12,85	2,32	0,93	0,445
17 yaş ⁴	80	12,71	2,06		
18 yaş ⁵	81	12,32	2,42		
Başkaları ile yakınlık kurabilme					
14 yaş ¹	75	10,73	3,45		
15 yaş ²	133	11,65	4,36		
16 yaş ³	127	11,74	3,69	1,07	0,369
17 yaş ⁴	80	11,55	3,70		
18 yaş ⁵	81	11,86	3,79		

$p < 0,05$

Kişisel yönelim envanteri faktörlerinin tümünün yaşa göre farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

3.3.3. Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırma Sonuçları

Tablo 19. Ana-Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması

	n	\bar{X}	ss	F	p
Demokratik ana-baba tutumları					
Tek çocuk ¹	138	52,58	12,82		
1 kardeş ²	189	54,66	11,54	1,10	0,334
2 kardeş ve üzeri ³	169	54,01	13,53		
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları					
Tek çocuk ¹	138	47,48	12,32		
1 kardeş ²	189	47,97	10,44	0,47	0,626
2 kardeş ve üzeri ³	169	46,80	11,85		
Otoriter ana-baba tutumları					
Tek çocuk ¹	138	27,44	9,06		
1 kardeş ²	189	27,15	8,46	0,11	0,895
2 kardeş ve üzeri ³	169	26,96	9,38		

$p<0,05$

Ana-baba tutumları faktörlerinin tümünün kardeş sayısına göre farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 20. Kişisel Yönelim Envanteri Alt Boyut Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Karşılaştırılması

	n	\bar{X}	ss	F	p
Zamanı iyi kullanma					
Tek çocuk ¹	138	11,67	2,36		
1 kardeş ²	189	11,37	2,37	0,65	0,524
2 kardeş ve üzeri ³	169	11,47	2,41		
Desteği içten alma					
Tek çocuk ¹	138	61,23	8,43		
1 kardeş ²	189	61,83	7,54	0,23	0,797
2 kardeş ve üzeri ³	169	61,63	8,10		
Kendini gerçekleştirme değerleri					
Tek çocuk ¹	138	14,43	3,26		
1 kardeş ²	189	14,80	3,14	0,66	0,516
2 kardeş ve üzeri ³	169	14,47	3,54		
Varoluşsal bir yaşam sürme					
Tek çocuk ¹	138	14,01	3,16		
1 kardeş ²	189	14,06	3,40	0,03	0,974
2 kardeş ve üzeri ³	169	13,99	2,91		
Duygusal açıklık					
Tek çocuk ¹	138	11,76	2,35		
1 kardeş ²	189	11,76	2,23	0,63	0,534
2 kardeş ve üzeri ³	169	12,01	2,50		
İçten geldiği gibi davranabilme					
Tek çocuk ¹	138	9,01	2,01		
1 kardeş ²	189	9,08	2,05	0,07	0,932
2 kardeş ve üzeri ³	169	9,09	2,09		
Kendine saygı					
Tek çocuk ¹	138	9,62	2,41		
1 kardeş ²	189	9,32	2,23	1,12	0,327
2 kardeş ve üzeri ³	169	9,66	2,38		
Uzlaştırma					
Tek çocuk ¹	138	5,02	1,70		
1 kardeş ²	189	5,12	1,54	0,25	0,778
2 kardeş ve üzeri ³	169	5,01	1,55		
Saldırganlığın kabulü					
Tek çocuk ¹	138	12,36	2,60		
1 kardeş ²	189	12,63	2,19	0,91	0,405
2 kardeş ve üzeri ³	169	12,71	2,45		
Başkaları ile yakınlık kurabilme					
Tek çocuk ¹	138	11,36	3,73		
1 kardeş ²	189	11,70	3,99	0,30	0,740
2 kardeş ve üzeri ³	169	11,55	3,84		

$p < 0,05$

Kişisel yönelim envanteri faktörlerinin tümünün kardeş sayısına göre farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

3.3.4. Ana Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırma Sonuçları

Tablo 21. Ana-Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Ana Eğitim Düzeyi İle Karşılaştırılması

	n	\bar{X}	ss	F	p
Demokratik ana-baba tutumları					
İlköğretim ¹	243	54,14	12,08		
Lise ²	126	54,42	12,07	0,67	0,512
Üniversite ³	127	52,76	14,08		
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları					
İlköğretim ¹	243	47,19	11,16		
Lise ²	126	47,95	10,79	0,19	0,830
Üniversite ³	127	47,40	12,67		
Otoriter ana-baba tutumları					
İlköğretim ¹	243	26,72	8,56		
Lise ²	126	26,79	8,71	1,59	0,204
Üniversite ³	127	28,39	9,77		

$p<0,05$

Ana-baba tutumları faktörlerinin tümünün ana eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 22. Kişisel Yönelim Envanteri Alt Boyut Puanlarının Ana Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

	n	\bar{X}	ss	F	p
Zamanı iyi kullanma					
İlköğretim ¹	243	11,55	2,50	0,18	0,832
Lise ²	126	11,40	2,46		
Üniversite ³	127	11,45	2,05		
Desteği içten alma					
İlköğretim ¹	243	61,86	8,05	0,29	0,745
Lise ²	126	61,44	7,55		
Üniversite ³	127	61,23	8,26		
Kendini gerçekleştirme değerleri					
İlköğretim ¹	243	14,79	3,11	2,29	0,103
Lise ²	126	14,74	3,35		
Üniversite ³	127	14,05	3,60		
Varoluşsal bir yaşam sürme					
İlköğretim ¹	243	13,92	3,18	0,76	0,466
Lise ²	126	14,33	3,14		
Üniversite ³	127	13,92	3,17		
Duygusal açıklık					
İlköğretim ¹	243	11,79	2,42	0,53	0,588
Lise ²	126	11,76	2,29		
Üniversite ³	127	12,03	2,31		
İçten geldiği gibi davranabilme					
İlköğretim ¹	243	8,99	2,03	0,68	0,506
Lise ²	126	9,25	2,17		
Üniversite ³	127	9,02	1,96		
Kendine saygı					
İlköğretim ¹	243	9,55	2,24	0,73	0,483
Lise ²	126	9,66	2,23		
Üniversite ³	127	9,31	2,60		
Uzlaştırma					
İlköğretim ¹	243	5,18	1,53	1,96	0,142
Lise ²	126	5,03	1,76		
Üniversite ³	127	4,83	1,51		
Saldırganlığın kabulü					
İlköğretim ¹	243	12,73	2,38	1,58	0,206
Lise ²	126	12,61	2,10		
Üniversite ³	127	12,27	2,69		
Başkaları ile yakınlık kurabilme					
İlköğretim ¹	243	11,48	3,84	0,68	0,509
Lise ²	126	11,37	3,90		
Üniversite ³	127	11,89	3,89		

$p < 0,05$

Kişisel yönelim envanteri faktörlerinin tümünün ana eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

3.3.5. Baba Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırma Sonuçları

Tablo 23. Ana-Baba Tutumları Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

	n	\bar{X}	ss	F	p
Demokratik ana-baba tutumları					
İlköğretim ¹	183	55,37	11,24		
Lise ²	143	52,46	13,26	2,32	0,099
Üniversite ³	170	53,40	13,32		
Koruyucu-istekçi ana baba tutumları					
İlköğretim ¹	183	47,48	10,79		
Lise ²	143	47,09	11,62	0,10	0,902
Üniversite ³	170	47,68	12,06		
Otoriter ana-baba tutumları					
İlköğretim ¹	183	26,56	8,90		
Lise ²	143	26,78	8,38	1,58	0,207
Üniversite ³	170	28,15	9,38		

$p<0,05$

Ana-baba tutumları faktörlerinin tümünün baba eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 24. Kişisel Yönelim Envanteri Alt Boyut Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

	n	\bar{X}	ss	F	p	Fark
Zamanı iyi kullanma						
İlköğretim ¹	183	11,50	2,56			
Lise ²	143	11,43	2,37	0,05	0,955	
Üniversite ³	170	11,51	2,19			
Desteği içten alma						
İlköğretim ¹	183	61,61	8,16			
Lise ²	143	61,87	7,79	0,17	0,844	
Üniversite ³	170	61,35	7,96			
Kendini gerçekleştirme değerleri						
İlköğretim ¹	183	14,97	2,95			
Lise ²	143	14,51	3,39	2,25	0,107	
Üniversite ³	170	14,24	3,58			
Varoluşsal bir yaşam sürme						
İlköğretim ¹	183	13,79	3,11			
Lise ²	143	14,31	3,34	1,09	0,335	
Üniversite ³	170	14,03	3,07			
Duygusal açıklık						
İlköğretim ¹	183	11,63	2,41			
Lise ²	143	11,83	2,37	1,65	0,194	
Üniversite ³	170	12,09	2,27			
İçten geldiği gibi davranabilme						
İlköğretim ¹	183	8,96	2,00			
Lise ²	143	9,21	2,26	0,59	0,552	
Üniversite ³	170	9,05	1,91			
Kendine saygı						
İlköğretim ¹	183	9,89	2,10			
Lise ²	143	9,27	2,37	3,80	0,023	1>2
Üniversite ³	170	9,32	2,50			1>3
Uzlaştırma						
İlköğretim ¹	183	5,17	1,53			
Lise ²	143	5,03	1,61	0,89	0,413	
Üniversite ³	170	4,95	1,64			
Saldırganlığın kabulü						
İlköğretim ¹	183	12,31	2,34			
Lise ²	143	13,01	2,24	3,51	0,031	2>1
Üniversite ³	170	12,52	2,55			
Başkaları ile yakınlık kurabilme						
İlköğretim ¹	183	11,27	3,66			
Lise ²	143	11,60	4,10	0,89	0,412	
Üniversite ³	170	11,82	3,88			

$p < 0,05$

Kişisel yönelim envanteri alt boyutlarından kendine saygı ve saldırganlığın kabulü düzeyinin baba eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür ($p < 0,05$). Babası ilköğretim mezunu olan katılımcıların kendilerine saygı ortalaması ($\bar{X}=9,89$; $SS=2,10$), babası lise mezunu olanlarınkinden ($\bar{X}=9,32$; $SS=2,50$) anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Saldırganlığın kabulü boyutunda ise babası lise mezunu olanların ortalaması ($\bar{X}=13,01$; $SS=2,24$) babası ilköğretim mezunu olanlardan ($\bar{X}=12,31$; $SS=2,34$) anlamlı olarak daha yüksektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada lise öğrencilerinde kişisel yönelimlerin ana baba tutumları tarafından etkilenme düzeyinin ortaya koyulması amaçlanmıştır.

Araştırmanın alt problemlerini çözmek için yapılan regresyon analizlerinde ana-baba tutumlarının ergenlerin zamanı iyi kullanma düzeyleri üzerinde anlamlı etki yarattığı görülmüştür. Buna göre demokratik ana-baba tutumları zamanı iyi kullanmayı artırırken, koruyucu-istekçi ana baba tutumları azaltmaktadır. Çocuklara karşı hoşgörülü yaklaşılan, çocukların bazı kısıtlamalar dışında isteklerini diledikleri gibi gerçekleştirdikleri, içten bir sevginin bulunduğu ve bunun hiçbir şarta bağlı olmadan gösterildiği, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının önemsendiği aile modeli çerçevesinde yetişen ergenlerin şimdiki zamanda yaşayabilme, geçmişi ve geleceği şimdiki zamana anlamlı bir devamlılıkla bağlayabilme; geçmişe pişmanlık, vicdan azabı gibi olumsuz duygularla yüklü olmaksızın bakabilme; geleceğe ilişkin amaçlarında gerçekçi olabilme düzeylerinin yüksek olması beklenen bir durumdur. Bununla birlikte çocuğu üzerinde koruyucu tutum sergilerken onun bireyselleşmesinin önüne geçen koruyucu-istekçi ana baba tutumu ile yetişen çocuklarda ise geçmişe dönük sorgulamalar ve geçmiş dönemlerde saplantılı bir şekilde yaşama düzeyi daha yüksek olacaktır. Eldeleklioğlu (1996)'na göre koruyucu ana babalar çocukların tüm ödev ve sorumluluklarını üstlenirler, çocuklarını bağımlı ve kendine güvensiz bireyler olarak yetiştirirler ve çocuklar zamana ilişkin yönelimlerinde karmaşaya düşerler. Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde konu hakkında sadece Dağlı ve Beyzasaçlı (2010) tarafından yapılan araştırmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmada da bulgumuza paralel şekilde demokratik ana baba tutumu ile zamanı iyi kullanma arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Çalışmamızın bir diğer bulgusuna göre ana baba tutumlarının desteği içten alma üzerinde anlamlı etki yarattığı tespit edilmiştir. Demokratik ana baba tutumu öğrencilerin kişisel yönelim alt boyutlarından desteği içten almaya olumlu katkı sağlamakta, koruyucu-istekçi ana baba tutumu ise olumsuz etki yapmaktadır. Ana babası tarafından demokratik tutumla yetiştirilen, kendi başına karar alması sağlanan ergenlerin bir dış otoriteye göre değil içsel değerlere göre davranması, başkalarına elden geldiği kadar bağımlı olmaması, kendine yetebilmesi beklenmektedir. Ana babalar çocukları üzerinde benlik gelişimini

engelleyici şekilde koruyucu-istekçi tutum sergilerken, çocuğun olaylar karşısında içsel çözümler üretmek yerine ana-baba tarafından sürekli destek göreceği beklentisine girmesi kaçınılmazdır. Yavuzer (2007)'e göre demokratik aile ortamında yetişen çocuklar girişim yeteneğine sahip olmakla birlikte kendine güvenen, kendi kendine karar verip sorumluluk almaktan kaçınmayan bireyler olarak yetişirken; koruyucu istekçi ana babaya sahip olan çocuklar kendi kendisini yönetmekten uzaklaşır, dış çevreye bağımlı bireyler haline gelir. Özkaya (2009)'a göre otoriter ve koruyucu-istekçi ailede yetişen çocuklar stresli, tedirgin, sessiz, çekingen ve başkalarının etkisinde kolayca kalabilen çocuklardır. Eldeleklioğlu (2016), demokratik ana baba tutumunun bağımsız karar alma türünü artırdığını bulmuştur. Dağlı ve Beyazsaçlı (2010) tarafından yapılan araştırmada da koruyucu-istekçi ana baba tutumu ile desteği içten alma arasında ters yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu yönü ile bulgu literatür ile paralellik göstermektedir.

Ergenlerde kendini gerçekleştiren kimselerin değerlerini ve davranış biçimlerini benimseme; yaşamı mümkün olduğu kadar çevre baskısından bağımsız olarak sürdürme, gizilgüçlere güvenme ve onları gerçekleştirmeyi benimseme düşüncesi olarak tanımlanan kendini gerçekleştirme değerleri, kişilik yapılanması ile doğrudan ilişkilidir (Ayten, 2004). Kişilik yapılanmasında ailenin rolü dikkate alındığında ana baba tutumlarının kendini gerçekleştirme değerleri üzerindeki etkisinin incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle yapılan regresyon analizi, ana baba tutumlarının kendini gerçekleştirme değerleri üzerinde anlamlı etkisi olduğunu göstermiştir. Buna göre demokratik ana baba tutumu kendini gerçekleştirme değerlerini artırırken, koruyucu-istekçi ve otoriter ana baba tutumları azaltmaktadır. Kuzgun (1973) tarafından yapılan araştırmada demokratik ana baba tutumunun kendini gerçekleştirme için en uygun ortamı oluşturduğu, otoriter ana baba tutumunun ise kendini gerçekleştirmeyi engellediği ortaya koyulmuştur. Benzer şekilde Dominguez ve Carton (1997) araştırmasında da demokratik ana baba tutumunun kendini gerçekleştirme değerlerini artırdığı, otoriter ana baba tutumlarının ise azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Dağlı ve Beyazsaçlı (2010) tarafından yapılan bir diğer araştırmada ise koruyucu-istekçi ana baba tutumu ile kendini gerçekleştirme değerleri arasında zıt yönlü ilişki olduğu belirlenmiştir. Bulgu alanyazınla tutarlıdır.

Çalışmanın bir diğer bulgusu da ana baba tutumlarının kişisel yönelim boyutlarından varoluşsal hayat sürme üzerinde anlamlı etkisinin olduğudur. Bulgulara göre sadece koruyucu-istekçi ana baba tutumu varoluşsal hayat sürmeyi azaltmaktadır. Koruyucu-istekçi ebevyn tutumunun çocuğun bireyselleşmekten korkması ve yaşantısında bağımsız adımlar atamamasına neden olacağı ilke ve kuralları uygulamada esnek olmama, dış ölçütlere ve başkalarının beklentilerine katı biçimde bağlılık ve dogmatik olma gibi davranışları geliştireceği beklenmektedir. To ve Chan (2013)'e göre, ebeveyn tutumları doğrudan çocuğun varoluşçuluğunu etkilemektedir. Yaptıkları bir araştırmada Dağlı ve Beyazsaçlı (2010) bulgumuzu destekleyecek şekilde koruyucu-istekçi ve otoriter ana baba tutumları ile varoluşsal hayat sürme arasında olumsuz bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Ana baba tutumlarının duygusal açıklık üzerindeki etkisini ortaya koyan regresyon analizinde demokratik ana baba tutumunun duygusal açıklığı artırırken, koruyucu istekçi ana baba tutumunun azalttığı bulunmuştur. Buna göre demokratik ebevyn tutumlarına sahip olan ergenlerin duyguların farkında olduğu; onları saklama, bastırma, inkâr etme gereği duymadığı söylenebilir. Jabeen ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan araştırmada ergenlerin duygu düzenleme stratejilerinin hem ana hem de babanın demokratik tutumlarının olumlu, aşırı koruyucu tutumlarının ise olumsuz etkisinde olduğu belirlenmiştir. Eisenberg ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan bir diğer çalışmada otoriter ana tutumunun çocukların duygularını ifade etmede güçlük yaşadığı ortaya koyulmuştur. Guerrero (2015) ise araştırmasında aşırı koruyucu ana baba tutumunun çocuklarda duygu düzenleme güçlüğüne artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Dağlı ve Beyazsaçlı (2010) tarafından yapılan araştırmada da duygusal açıklık ile koruyucu-istekçi ana baba tutumları arasında olumlu, yetkeci ana baba tutumları arasında ise olumsuz ilişki tespit edilmiştir. Geçmiş araştırma bulguları değerlendirildiğinde bulgunun literatür ile örtüştüğü görülmektedir.

Çalışmanın bir diğer bulgusuna göre ana baba tutumlarının içten geldiği gibi davranabilme üzerinde anlamlı etkisi vardır. Koruyucu-istekçi ana baba tutumu içten geldiği gibi davranabilmeyi artırırken, otoriter ana baba tutumu azaltmaktadır. Otoriter ana-baba tutumunda, çocuğa ondan istedikleri şekilde davranması şartı ile sevgi gösterilip, ondan sürekli itaat etmesi beklenmektedir. Bu tutuma sahip ana babalar

çocuğun söz hakkı olabileceğine inanmamakta ve onunla ilgili tüm kararları kendileri almaktadırlar (Dönmezer, 2009). Çocuğun arzu ve isteklerinden ziyade ana babanın taleplerinin ön planda olduğu otoriter ailelerde çocukların duyguları, arzu ve ihtiyaçları rahatça ifade edebilme, içten geldiği şekilde tepkide bulunabilme ve tepkilerin sorumluluğunu alabilmeyi gerçekleştirememesi beklenmektedir. Konu hakkında yapılan araştırmaların bulgu ile paralellik taşıdığı görülmektedir. Bu araştırmalardan Vijila ve arkadaşları (2013) ergenler üzerinde yaptığı çalışmada yetkeci ebeveynlerin çocuklarının, otorite sesine güvenmeye ve içten geldiği gibi davranabilmeden yoksun olmaya eğilimli oldukları sonucuna ulaşmıştır. Takeuchi ve Takeuchi (2008) de benzer şekilde otoriter ebeveynliğin, çocukta içten geldiği gibi davranabilme düzeyini azaltmak sureti ile rekabetçi bir ortam yarattığını tespit etmiştir. Ülkemizde yapılan bir araştırmada Dağlı ve Beyazsaçlı (2010) da bulguya paralel şekilde koruyucu-istekçi ana baba tutumunun içten geldiği gibi davranabilmeyi artırdığını belirlemiştir.

Ergenlerin algıladığı ana baba tutumları, kendine saygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir etki yaratmaktadır. Buna göre demokratik ve koruyucu istekçi ana baba tutumları kendine saygıyı artırırken, otoriter ana baba tutumları azaltmaktadır. Ailede küçük yaşta edinilen deneyimlerin özsaygı üzerindeki etkilerinin önemli olduğu, özsaygının kişiler arası ilişkiler sürecinde olduğu, ailenin de bu konuda merkez olduğu ileri sürülmektedir (Coopersmith, 1974). Özsaygı insanların büyük ölçüde gereksinim duyduğu bir özellik ve yaşam sürecine çok önemli katkısı olan bir gereksinimdir. Normal ve sağlıklı bir gelişmede hiçbir zaman göz ardı edilemez (Sarıyüce-Körükçü, 2004). Sağlıklı bir benlik algısının gelişimi için gerekli olan kapasiteler, çocukların içinde buldukları serbest destekleyici ve yönlendirici olan sosyal ortamların özelliklerine göre gelişmektedir (Hohmann ve Weikart, 2000). Geçtan (2014)'a göre de düşüncelerine değer verilen, anne ve babasından yeterli desteği gören çocuk, kendisi hakkında olumlu düşünmeye ve olumlu özsaygı geliştirmeye başlamaktadır. Duru (1995) tarafından yapılan araştırmada ana-baba tutumunu demokratik olarak değerlendiren öğrencilerin benlik saygısının ana-baba tutumunu otoriter olarak değerlendiren öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Çetin (2018) tarafından yapılan araştırmada da benzer şekilde otoriter ana baba tutumu ile özsaygı arasında olumsuz bir ilişki tespit edilmiştir. Ceylan (2013) tarafından yapılan araştırmada ergenlerin benlik saygısı düzeyleri ile demokratik ve koruyucu-istekçi ana baba tutumları arasında olumlu, otoriter ana baba tutumları arasında

ise ters yönlü ilişki tespit edilmiştir. Diğer bir çalışmada ise; ebeveynlerini eşitlikçi olarak yorumlayan ergenlerin benlik saygısının; ebeveynlerini kuralcı, katı, ilgisiz ve cezalandırıcı olarak yorumlayanlardan daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Sezer ve İşgör, 2006). Tüm bu araştırma sonuçları bulgunun literatür ile tutarlı olduğunu göstermektedir.

Çalışmadaki bir diğer bulguya göre ergenlerin algıladığı ana baba tutumlarının kişisel yönelimler faktörlerin alt boyutlarından uzlaştırma üzerinde anlamlı etkisinin olduğu; koruyucu istekçi ana baba tutumunun uzlaştırmayı artırdığı, otoriter ana baba tutumunun ise azalttığı görülmüştür. Buna göre ergenlerin hayattaki zıtlara daha geniş açıdan bakıp, onların aslında birbirleri ile anlamlı bir şekilde ilişkili olduklarını görebilmelerinin otoriter ebeveynliğin olumsuz, koruyucu istekçi ebeveynliğin ise olumlu etkisinde olduğu söylenebilir. Konu hakkında alanyazın incelendiğinde yapılan araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüş, sadece bir çalışmaya ulaşılabilmektedir. Bu çalışmada bulgumuzdan farklı olarak ana baba tutumları ile uzlaştırma arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir (Dağlı ve Beyazsaçlı, 2010).

Ergenlerin algıladığı ana baba tutumlarının kişisel yönelim boyutlarından saldırganlığın kabulü üzerindeki etkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi sonucuna göre otoriter ana baba tutumu saldırganlığın kabulünü azaltmaktadır. Diğer bir ifade ile yetkeci ana babaya sahip ergenlerin öfke ve saldırganlık eğilimlerinin farkında olma ve bunları kişiliğinin parçası olarak kabul edebilme düzeyleri düşüktür. Hatunoğlu (1996)'nın yaptığı çalışmada otoriter ana-baba tutumunda yetişen adölesanların hem demokratik hem de ilgisiz ana baba tutumlarında yetişenlere oranla daha saldırgan eğilim içinde oldukları belirlenmiştir. Benzer şekilde Yıldız ve Erci (2011) araştırmasında ergenlerin saldırganlık düzeyi ile otoriter ve ilgisiz ana baba tutumları arasında olumlu, demokratik ana baba tutumu arasında ise zıt yönlü ilişki tespit etmiştir. Dominiak-Kochanek ve arkadaşları (2018) araştırmalarında ergenlerin öfke ve saldırganlık içeren tutumları onaylamalarının ebeveynleri tarafından katı kurallar çerçevesinde yetiştirilmesi, sıklıkla cezalandırılması ve sürekli otoriter tavırlar ile karşılaşmalarına bağlı olarak arttığını belirlemiştir. Ergenlerin öfke ve saldırganlık eğilimlerini kabul etmesi halinde söz konusu öfke ve saldırganlığın dışa vurumunun azalacağı düşünülmektedir. Bu açıdan

değerlendirildiğinde bulgunun literatürdeki diğer çalışmalar ile paralel olduğu görülmektedir.

Çalışmadan elde edilen bir diğer bulguya göre ergenlerin algıladığı ana baba tutumlarının başkaları ile yakınlık kurabilmeleri üzerinde anlamlı etkisi vardır. Başkaları ile yakınlık kurabilme düzeyi hem koruyucu istekçi hem de otoriter anne baba tutumlarından olumsuz etkilenmektedir. Aşırı koruyucu ve otoriter ailede yetişen çocukların sürekli belirli kurallara uyum sağlamak zorunda olması, kendi kararlarından ziyade ebeveynlerinin kararlarına bağlı kalması, herhangi bir sorumluluk üstlenememesi ve kararlarında bağımsızlığın bulunmaması onun sosyal çevreden uzaklaşmasına, dışa dönüklüğünü yitirmesine ve dolayısıyla başkaları ile yakın ilişkiler kurmada güçlük çekmesine neden olacaktır. Literatürde yer alan araştırmalar da bulguyu desteklemektedir. Özkan (2014), ana babasını demokratik ve hoşgörülü olarak algılayan ergenlerin, anne babalarını ihmalkâr ve otoriter olarak algılayanlara göre aile içi ilişkilerde ve önemli kişilerle ilişkilerde doyum, yaşam doyumu, olumlu duygular puanlarının ve genelde öznel iyi oluş puanlarının anlamlı ölçüde yüksek olduğunu belirlemiştir. Gökmenoğlu (2011) tarafından yapılan bir diğer araştırmada, ergenlerin utangaçlık düzeyleri ile demokratik ana baba tutumu arasında olumsuz, koruyucu istekçi ve otoriter ana baba tutumları arasında ise olumlu ve anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bununla birlikte çeşitli araştırmalar ana babalarını demokratik olarak algılayan çocukların daha az psikolojik belirti gösterdiklerini, benlik saygılarının ve kendilerine güvenlerinin daha yüksek olduğunu, kendini gerçekleştirmelerini etkilediğini, kendilerini daha az yalnız hissettiklerini ve sosyal kaygı düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermektedir (Erkan, 2002; Ceral ve Dağ, 2005; Çeçen, 2008).

Ele alınan demografik değişkenlerden cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi temelinde oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişken yüzdeleri bakımından farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan t-testi ve varyans analizi tekniklerinde erkek ergenlerin kadınlardan daha yüksek otoriter ana baba tutumu algısına sahip olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Dinçer (2008) 153 farklı ekonomik düzeydeki lise öğrencileri üzerine yaptığı araştırmasında kız ve erkek öğrencilerin ana-baba tutumlarını algılama düzeyi bakımından farklılaştığını, erkeklerin ana-baba tutumlarını daha otoriter algıladığını belirlemiştir. Sayiner ve arkadaşları (2005) tarafından lise

öğrencileri ile yapılan bir diğer araştırmada ise erkeklerin demokratik ve koruyucu-istekçi ebevyn tutumları algısının anlamlı bir şekilde düşük olduğu görölmüştür. Bulgu alanyazınla tutarlıdır.

Cinsiyet grupları arasında kişisel yönelimler açısından yapılan karşılaştırmada kadınların desteği içten alma ve duygusal açıklık düzeylerinin erkeklerden anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görölmüştür. Bu bulgunun kadınların erkeklere oranla daha duygusal olmalarından ve yaşantılarını bu duygusallık çerçevesinde oluşturmalarından kaynaklanmış olabileceği düşünölmektedir. Bununla birlikte ortaya çıkan bu sonuçta cinsiyetten öte kazanılmış cinsiyet rollerinin etkisi de göz önünde bulundurulabilir. Bulgu literatürde yer alan çeşitli araştırmalarla tutarlıdır (Ertem 2002; Çelikkaleli ve Gündoğdu, 2005; Erden-İmamoğlu, 2013; Erzenli, 2017).

Bulgular incelendiğinde, yaş temelinde oluşturulan gruplar arasında algılanan otoriter ana baba tutumu düzeyi bakımından anlamlı farklılık bulunmuştur. Buna göre 17-18 yaş grubundaki bireylerin ana baba tutumlarını daha otoriter algıladığı genellemesi yapılabilir. Ergenlik döneminden yetişkinliğe geçiş süreci olarak görölebilecek bu yaş grubunda öğrencilerin ana-baba tutumlarını normalden daha otoriter bulması beklenen bir durumdur. Çünkü bu dönemde ergen artık bir yetişkin olduğunu ve ailesinin kendisini fazlasıyla sınırlandırdığını düşünmektedir. Elde edilen bu sonuç literatürdeki araştırmalar ile örtüşmektedir (Baykan, 2014; Yıldız ve Erci, 2011).

Araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde ana baba tutumlarının ergenlerin kişisel yönelimleri üzerindeki önemli etkisi dikkat çekmektedir. Otoriter anne baba tutumunun olumsuz etkisi dikkate alındığında, ebeveynlerin çocuklarına karşı daha demokratik yaklaşımlar sergilemesinin onun kişilik gelişiminde ve hayatının diğer dönemlerindeki kendini gerçeleştirme eğilimleri üzerinde olumlu etki yaratacağı düşünölmektedir. Bu doğrultuda ebeveyn-çocuk ilişkisinde demokratik tutum temelli sınırlar çizilmesi, ergenlik döneminin getirdiği çalkantılar sebebiyle ebeveyn-çocuk ilişkilerinde bozulmalar belirmeye başladığında uzman desteği alınması önerilmektedir.

Ergenlerin kişisel yönelimlerini inceleyen araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu noktadan hareketle sonraki araştırmalarda kişisel yönelim konusunda farklı sosyo-kültürel yapıdaki ergenler ile çalışılması önerilmektedir. Yapılacak araştırmalarda kişisel yönelimlerde ana

baba tutumları ile birlikte kişilik özelliklerinin etkisi de değerlendirilebilir. Bununla birlikte ana baba tutumlarının kişisel yönelimler üzerindeki etkisini daha genellenebilir şekilde gözlemleyebilmek için yetişkin ve ergen grupları arasında karşılaştırma yapılabilir.

Bu araştırmada Bolu Merkez ilçedeki 14-18 yaş aralığındaki ergenlerin örneklem olarak seçilmesi kısıtlılığını dikkate alınarak sonraki araştırmalarda Türkiye'nin farklı bölgeleri arasında karşılaştırmalı çalışmalar yapılması düşünülmelidir. Bununla birlikte çalışmada ebeveyn tutumları değerlendirmesinde ana-baba ayrımı yapılmaması ve her bir katılımcının her iki ebeveynini de genel olarak değerlendirmesinin beklenmesi göz önünde bulundurularak sonraki araştırmalarda anne ve baba tutumlarının ayrı ayrı kişisel yönelimler üzerindeki etkisinin araştırılması önerilmektedir.

Çalışmamızın sınırlılıklarından bir diğeri olarak ana-baba birlikteliği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda sonraki araştırmalarda ana-babası birlikte ve ayrı olan gruplar arasında algılanan ebeveyn tutum ve kişisel yönelim ilişkileri ile ana-baba birlikteliğinin fark yaratıp yaratmadığı incelenebilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Atik, Z. E., Çoban, A. E., Çok, F., Doğan, T., & Karaman, N. G. (2014). Akran ilişkileri ölçeği'nin türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 433-446.
- Aydın, B. (1997). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi* (4.baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191-215.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological review*, 84(2), 191.
- Becker, W. C. (1964). Consequences of different kinds of parental discipline. *Review of child development research*, 1(4), 169-208.
- Budak S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Coopersmith, S. (1974). *The Antecedents of Self-esteem*. San Fransisco: W.H. Freeman.
- Çuhadaroğlu, F., Canat, S., Kılıç, E., Şenol, S., Rugancı, N., Öncü, B., Hoşgör, A., Işıklı, S. ve Avcı, A. (2004). Ergen ve Ruhsal Sorunları. "Durum Saptama Çalışması". *Türkiye Bilimler Akademisi Raporları*. İstanbul: 213.
- Davidoff, LL. (1987). *Introduction to Psychology*. 3th ed, USA.
- Doğan, T., Karaman, N. G., Çoban, A. E., & Çok, F. (2012). Ergenlerde arkadaşlık ilişkilerinin yordayıcısı olarak cinsiyet ve aileye ilişkin değişkenler. *İlköğretim Online*, 11(4), 1010-1020.

- Dominguez, M. M., ve Carton, J. S. (1997). The Relationship Between Self-Actualization And Parenting Style. *Journal of Social Behavior and Personality*, 12(4), 1093-1100.
- Dominiak-Kochanek, M., Konopka, K., Rutkowska, M., Frączek, A., ve Ramirez, J. M. (2018). Direct and Indirect Effects of Parenting Practices on Socio-Moral Approval of Aggression in Polish Young Adults. Do All Practices Matter?. *International journal of psychology*, 53(3), 200-209.
- Dökmen, Ü. (2012). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dönmezer, G. (2009). *Ailede İletişim ve Etkileşim*. İstanbul: Hegem Vakfı Yayınları
- Eisenberg, N., Gershoff, E. T., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Cumberland, A. J., Losoya, S. H., ... ve Murphy, B. C. (2001). Mother's Emotional Expressivity and Children's Behavior Problems and Social Competence: Mediation Through Children's Regulation. *Developmental Psychology*, 37(4), 475-490.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, Genç, Ana Babalar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Elkind, D. (1978). Erik Erikson: İnsanda Gelişimin Sekiz Evresi (A. Dönmez, Çev.). *Dialogue*, 11(1), 3-13.
- Erden-İmamoğlu, S. (2013). Öğretmen Adaylarının “Kendini Gerçekleştirme” Bağlamında Kişisel Yönelimlerinin İncelenmesi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 8(1), 63-78.
- Erikson, R. (1984). Social Class of Men, Women and Families. *Sociology*, 18(4), 500-514.
- Eroğlu, F. (2017). *Davranış Bilimleri*. İstanbul: Beta Basım Dağıtım.
- Frankl, VE. (2009). *İnsanın Anlam Arayışı*. İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Gander, J. M. ve Gardiner, W.H. (2007). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. B. Onur (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

- Geçtan, E. (2014). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Geçtan, E. (2015). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Geçtan, E. (2018). *İnsan Olmak*. İstanbul: Metis Yayınları.
- George, D., ve Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 Update*. Boston: Pearson.
- Hortaçsu, N. (1997). *İnsan ilişkileri*. 2. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Humpyres, T. (2000). *Çocuk Eğitiminin Anahtarı*. Tanju Anapa (Çev.). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Jabeen, F., Anis-ul-Haque, M., ve Riaz, M. N. (2013). Parenting Styles as Predictors of Emotion Regulation Among Adolescents. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 28(1), 85-105.
- Jankowska, A. M., Włodarczyk, A., Campbell, C., ve Shaw, S. (2015). Parental Attitudes and Personality Traits, Self-Efficacy, Stress, and Coping Strategies Among Mothers of Children with Cerebral Palsy. *Health Psychology Report*, 3(3), 246-259.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kalapriya, C. (2016). Family Variables and Academic Achievement Among Adolescents. *International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences*, 5(3), 32-36.
- Karakavak Çırak, G. (2006). *Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yetenekleri Ve Ahlaki Yargı Yetenekleri İle Kendini Gerçekleştirme Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar-İlkeler-Teknikler*. Nobel Yayın Dağıtım.

- Selçuk, Z. (2009). *Eğitim Psikolojisi*. 17. Baskı. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Semerci, B. (2007). *Ergen Ruh Sağlığı*. 2.basım. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Senemoğlu, N. (1997). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. 2.baskı. Ankara: Spot Matbaacılık.
- Koç, M. (2005). Ergenlik Psikolojisi Bilimsel Çalışmaları. *Journal of Academic Studies*, 7(26), 21-46.
- Koptagel İlal, G. (1991). *Tıpta Davranış Bilimleri*. Güneş Kitabevi. Ankara.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik Dönemi, Ailede Çocuk Eğitimi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını.
- Kulaksızoğlu, A. (2015). *Ergenlik Psikolojisi*. 5.Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzgun, Y. (1991). *Ana-Baba Çocuk İlişkileri. Aile Yazıları 3*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu J. (2005). Anne-Baba Tutumları Ölçeği. Yıldız Kuzgun ve Feride Bacanlı (Ed.). *PDR'de Kullanılan Ölçekler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lamborn, S. (1991). Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents From Authoritative, Authoritarian, Indulgent and Neglectful Families. *Child Development*, 62(5); 1049-1065.
- Larson, R., Wilson, S., Brown, B.B., Furstenburg, F.F. ve Verma, S. (2002). Changes in Adolescents Interpersonal Experiences: Are They Being Prepared for Adult Relationships in The 21st Century?. *Journal of Research on Adolescence*, 13; 31-68.
- Luyckx, K., Seiffge-Krenke, I., Schwartz, S. J., Goossens, L., Weets, I. & Hendrieckx, C. (2008). Identity formation, coping, and adjustment in emerging adults with a chronic illness: The sample case of type I diabetes. *Journal of Adolescent Health*, 43(5), 451-458.

- Maslow A. (2001). *Toward A Psychology of Being. İnsan Olmanın Psikolojisi*. G. Gündüz (Çev.). İstanbul: Kuraldışı Yayınları.
- McCandless, B. R. (1970). *Adolescents: Behavior and Development*. Oxford, England: Dryden.
- Morris, G. (2002). *Psikolojiyi Anlamak (Psikolojiye Giriş)*. H. B. Ayvaşık ve M. Sayıl, (Çev.). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Palmonari, A., Kirchler, E. ve Pombeni, M.L.(1991). Differential Effects of identification With Family and Peers on Coping With Developmental Tasks in Adolescence. *European Journal of Social Psychology*, 21, 381-402.
- Piaget, J. (2004). *Çocukta Zihinsel Gelişim* (Çev. H. Portakal,). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Plotnik R. (1999). *Introduction to Psychology*. 5th ed, San Diego State University, CA.
- Sarı, E. (2014). Affetmenin kendini gerçekleştirme üzerindeki etkileri. *İlköğretim Online*, 13(4), 1493-1501.
- Nar, E. (2006). *Kimse Beni Anlamıyor*. (1. Baskı.). İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılık.
- Özbay, H ve Öztürk, E. (1992). *Gençlik*. (3.baskı). İstanbul: İletişim Yayıncılık A.Ş.
- Özgüven, İ.E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özkaya, D. (2009). *Anne Baba Tutumları ve Kişilik Üzerindeki Etkileri*. Sivas Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü.
- Öztürk, M. (2007). *Çocuk Psikiyatrisi*. İstanbul: Uçurtma Yayınları
- Schwartz, S. J., Beyers, W., Luyckx, K., Soenens, B., Zamboanga, ...& Waterman, A. S. (2011). Examining the light and dark sides of emerging adults' identity: A study of identity status differences in positive and negative psychosocial functioning. *Journal of Youth and Adolescence*. 40(7), 839-859.
- Sheldon, K M. (2004). *Optimal Human Being: AN Integrated*. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, NJ, USA.

- Shostrom, E. L. (1968). *Personal Orientation Inventory: An Inventory for The Measurement of Self-actualization*. Educational and Industrial Testing Service.
- Şemin, R. (1992). *Gençlik Psikolojisi*. 3. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Takeuchi, M. M., ve Takeuchi, S. A. (2008). Authoritarian Versus Authoritative Parenting Styles: Application of The Cost Equalization Principle. *Marriage ve Family Review*, 44(4), 489-510.
- To, S. M., ve Chan, T. S. (2013). Searching for The Meaning of Parenthood: An Existential Approach to Parent Education in the Hong Kong-Chinese Context. *International Social Work*, 56(4), 467-481.
- VandenBos G.R. (Ed.). (2010). *The APA Dictionary of Psychology*. Washington: Electronic Reproduction. Hathi Trust Digital Library.
- Vijila.Y, Jose T., Ponnusamy. A (2013). Relationship Between Parenting Styles and Adolescent Social Competence. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 17(3), 34-36.
- Watson, J. (1986). Parental Attributions of Emotional Disturbance and Their Relation to The Outcome of Therapy: Preliminary Findings. *Australian Psychologist*, 21(2), 271-282.
- Weiss, L. (1998). *Çocuğumu Nasıl Anlarım?*. S. Köseoğlu (Çev.). İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Winnicott, D.W. (1962). The Theory of the Parent-Infant Relationship: Further Remarks., *Int. J. Psychoanal.*, 43:238-239.
- TÜBA - UNFPA Nüfus ve Kalkınma Stratejileri Alt Programı, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları (2004). Ergen ve Ruhsal Sorunları. *Durum Saptama Çalışması*. 4: 20.
- Yavuzer, H. (2007). *Ana-Baba ve Çocuk*. 13. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2012). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yörükan T. (2017). *Adler-Bireysel Psikolojisi, Sosyal Roller ve Kişilik*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Yörükoğlu A. (2012). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. 8. Baskı. İstanbul: Özgür Yayıncılık.

Tezler

- Alisinanoğlu, F. (1995). Üniversite Öğrencilerinin Ben (Ego) Durumları ile AnaBaba Tutumlarını Algılamalarını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Aslan, S. (2013). *Toplumsal Gruplara Üye Olan Ve Olmayan Gençlerde Kimlik Yönelimi, Toplumsal Karşılaştırma, Arkadaşlara Bağlılık Ve Grupla Bütünleşme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, E. (2017). *Ergenlerde Çatışma Çözme ve Anne Baba Tutumlarının İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ayten, A. (2004). Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baykan, N. (2014). *Anne-Baba Tutumları ile İnternet Bağımlılık Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Sultanbeyli ilçesi örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Biçkur, B. (2015). *Üniversite sınavına girecek öğrencilerin sınav kaygısı benlik saygısı ve anne baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ceylan İ. (2013). *Ergenlerin Benlik Saygısı ve Duygusal Öz Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Çıkrıkçı, S. (1999). Ankara İl Merkezinde Resmi Banka Anaokullarına Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarının Okul Olgunluğu ile Aile Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.

- Çırak G. (2006). Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yetenekleri ve Ahlaki Yargı Yetenekleri İle Kendini Gerçekleştirme Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dinçer, B. (2008). *Alt Ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeyde Lise İkinci Sınıfa Devam Eden Ergenlerin Anne Baba Tutumlarını Algulamaları İle Arkadaşlık İlişkilerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dinçer, B. (2008). *Alt Ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeyde Lise İkinci Sınıfa Devam Eden Ergenlerin Anne Baba Tutumlarını Algulamaları İle Arkadaşlık İlişkilerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dokuzlu, E. (2016). *18 25 Yaş Arası Üniversite Öğrencilerinde Anne Baba Tutumunun Kişinin Kaygı Düzeyleri Ve Bağlanma Tipi İle İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Döğücü, F. (2004). Tosya İlçesinde Farklı Liselerde Öğrenim Gören Ergenlerin Arkadaş İlişkilerinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Duru, A. (1995). *İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ile Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi: İzmir.
- Eldeleklioğlu, J. (1996). Karar Stratejileri ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ertem, F. (2002). Üniversite Birinci ve Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Kendini Gerçekleştirme Engel Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ertem, F. (2002). *Üniversite 1. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Kendini Gerçekleştirme Engel Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Erzenli, D. (2017). *Üniversite Öğrencilerinin Kendini Gerçekleştirme Düzeyi İle Benlik Saygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Gazeloğlu, C. (2000). *İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Gelişimine Anababa Tutumunun Etkisinin İncelenmesi*. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Guerrero, K. A. (2015). *Parenting Style Experienced, Current Attachment Style, and The Relationship to Emotion Regulation in Young Adults*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, California, Humboldt State University.
- Güneş, T. (1993). *Ana Baba Tutumları ile Diğer Bazı Değişkenlerin Lise Öğrencilerinin Mesleki İlgilerine Etkisi*. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Hatunoğlu A. (1996). *Ana-Baba Tutumları ile Saldırganlık Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum.
- İkizoğlu, M. (1993). *Demokratik ve Otoriter Ana-Baba Tutumlarının, Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerine Etkisi*. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Karadeniz, A. (1994). *Lise Son Sınıf Öğrencileri Üzerinde Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarıyla Çeşitli Mesleki Değerler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi,
- Kuzgun, Y. (1972). *Ana-baba Tutumlarının Bireyin kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Kehale, D. (2002). Okul Öncesi Öğretmenliği Programı Öğrencilerinin Algıladıkları Anne baba Davranışları, Kendilik Algısı ve Empatik Beceri Düzeyleri ve Bunla Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Önemlitürk, D. (1997). *Lise Yöneticilerinin Kendini Gerçekleştirme ve Empati Düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Örgün, S. (2000). Anne Baba Tutumları ile 8.Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Özatça, A. (2009). Ergenlerde Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Özbay, H.M. (2000). Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniğine Başvuran Ergenlerin Kendilerini Algılamalarıyla Başvurmayanların Kendilerini Algılamalarının Karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özkan, İ. (2014). *Ergenlerde Anne Baba Tutumu ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Öztürk, İ. (1990). Ana-Baba Tutumlarının Üniversite Öğrencilerinin Bağımsızlık, Duyguları Anlama, Yakınlık, Başatlık, Kendini Suçlama ve Saldırganlık Düzeylerine Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Sarıyüce Körükçü, Ö. (2004). *Altı Yaş Grubundaki Çocukların Özsaygı Düzeyleri ile Anne Empatik Becerilerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Saruhan N. (1996). Ankara İl Merkezinde Lise Son Sınıfa Devam Eden Öğrencilerin Atılganlıkları ile Ana ve Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sungur, P. (2008). *Son Sınıf Öğretmen Adaylarının Benlik Tasarımı ve Kendini Gerçekleştirme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Tola, D. (2003). İlkokul 5.Sınıf Çocuklarında Ahlaki Yargı ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Toplanır, E. (2018). *Yaşam Doyumu, Kendini Gerçekleştirme ve Ölüm Korkusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tuzgöl, M. (1998). Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Yemeniçi B. (2006). Anadolu Üniversitesi Öğrencilerinin Kendini Gerçekleştirme Engelleri ile Ruhsal Belirtileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Yıldız-Bıçakçı, M. (2004). Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Anne Baba Tutumlarını Algılamalarının ve Benlik İmajlarının İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Yılmaz, K. (2018). *Anne-Baba Tutumlarının Ergenlerde Benlik Saygısına Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Zer, A. (2001). *Kendini Gerçekleştirme ve Denetim Odağı Değişkenlerinin Karşılaştırılması: Kocaeli Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Sürelî Yayınlar

Dergiler

- Avcı, M. (2006). Ergenlikte toplumsal uyum sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-64.
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-64.
- Avcı, Ö. H., & Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 157-168.
- Bayhan, P., & Işıtan, S. (2010). Ergenlik döneminde ilişkiler: akran ve romantik ilişkilere genel bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(20), 33-44.
- Bayraktar, F. (2007). Olumlu ergen gelişiminde ebeveyn/akran ilişkilerinin önemi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(3), 157-166.
- Ceral, S. ve Dağ, İ. (2005). Ergenlerde Algılanan Anne Baba Tutumlarına Bağlı Benlik Saygısı, Depresiflik ve Genel Psikolojik Belirti Düzeyi Farklılıkları. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi*.13(4): 233-241.
- Çeçen, R. (2008). Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Anababa Tutum Algılarına Göre Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 415-431.
- Çelikkaleli, Ö. ve Gündoğdu, M., (2005). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Psikolojik İhtiyaçları. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(9), 43-53.
- Çetin, C. N. (2018). Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerinin Ana Baba Tutumları ve Empati Düzeyleri ile İlişkinin İncelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(01), 21-47.

- Çuhadaroğlu, F. (1996). Adolesansta Psikolojik Gelişim Özellikleri. *Katkı Pediatri Dergisi*. 17: 5, Eylül-Ekim, 783-788.
- Dağlı, G., ve Beyazsaçlı, M. (2010). Ana-Baba Tutumu ve Kendini Gerçekleştirme Düzeyleri Arasındaki ilişkinin Değerlendirilmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi Mediterranean Journal of Educational Research*, 123, 1-16.
- Demir H, Dereboy F, Dereboy Ç (2009) Gençlerde kimlik bocalaması ve psikopatoloji. *Türk Psikiyatri Dergisi* 20: 227-235.
- Derman, M. T., ve Başal, H. A. (2013). Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Eldeklioğlu, J. (2016). Karar Stratejileri ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(11), 7-13.
- Erkan, Z. (2002). Sosyal Kaygı Düzeyi Yüksek ve Düşük Ergenlerin Ana Baba Tutumlarına İlişkin Nitel Bir Çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(10), 120-133.
- Gül, S.K. ve Güneş, İ.D. (2009). Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 9(1). 80- 100.
- Kalyencioğlu, D., ve Kutlu, Y. (2010). Ergenlerin Aile İşlevi Algılarına Göre Uyum Düzeyleri. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 18(2), 56-62.
- Kapıkıran, N. A. (2008). Başarı Sorumluluğunun ve Başarı Kaygısının Psikopatolojik Belirtilerle İlişkinin Belirlenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (23), 140-149.
- Kocayörük, E. (2010). Ergen gelişiminde aile işlevleri ve baba katılımı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(33), 37-45.
- Kocayörük, E. (2016). Ergen Gelişiminde Aile İşlevleri ve Baba Katılımı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(33), 37-45.

- Kuzgun Y, (1973). Kişisel Yönelim Envanterinin Türk Toplumunda Uygulanması. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2):135-146
- Kuzgun Y. (1973). Ana-baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 57-70.
- Kuzgun, Y, Eldeleklioğlu, J. (1999). Ana Baba Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 69-77.
- Morsünbül, Ü. (2010). Ergenlikte kimlik gelişimini açıklayan yaklaşımlar/modeller: Ergen ruh sağlığı açısından sonuçları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(2), 105-111.
- Morsünbül, Ü., & Çok, F. (2016). Kimlik gelişiminde yeni bir boyut: Seçeneklerin saplantılı araştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(40), 232-244.
- Öztürk-Kılıç, E. (1994). Ergenlik Döneminde Aile ve Arkadaş İlişkileri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 5 (2), 113-118.
- Sayı1, M., Uçanok, Z. ve Güre, A. (2002). Erken Ergenlik Döneminde Duygusu, Gereksinimler, Aileyle Çatışma Alanları ve Benlik Kavramı: Betimsel Bir İnceleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 9 (3), 155-166.
- Sayiner, B., Köknel, Ö. ve Turanlı M. (2005). Lise Öğrencilerinde Ana-Baba Tutumun Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21, 193-212.
- Sayiner, B., Kökner, Ö., ve Turanlı, M. (2005). Lise Öğrencilerinde Ana-Baba Tutumunun Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(21), 193-212.
- Seçer, Z., Sarı, H. ve Olcay, O. (2006). Anne Tutumlarına Göre Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Ahlâki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 539-558.

- Sezer, F., İşgör, S. Y., Özpolat, A. (2006). Lise Öğrencilerinin ÖzYeterlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 129-137.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi (ss. 1-19). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.
- Şahin, Ş., & Özçelik, Ç. Ç. (2016). Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5(1), 42-49.
- Şekercioğlu, G., & Güzeller, C. O. (2012). Ergenler İçin Benlik Algısı Profili'nin Faktör Yapısının Yeniden Değerlendirilmesi. *Bilig Dergisi*, 60, 215-236.
- Tümkaya, S., Çelik, M., & Aybek, B. (2013). Ergenlerin Kişilerarası İlişkilerini Etkileyen Sosyal Yaşantı Değişkenlerinin İncelenmesi. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, (24), 163-178.
- Ulusoy, M. D., Demir, N. Ö., ve Baran, A. G. (2005). Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Ergen Problemleri: Ankara İli Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 367-386.
- Yeşilkılıç, B., Çakır, MA. ve Dutar, Ş. (2018). Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin Kimlik Statüleri Üzerindeki Etkisinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 1(1), 68-77.
- Yıldız M. (2004) İpek Böceklerinde Kendini Gerçekleştirme Kavramına İlişkin Bazı İpuçları. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19:137-152.
- Yıldız, E., ve Erci, B. (2011). Anne Baba Tutumları ile Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 6-11.
- Yıldız, E., ve Erci, B. (2011). Anne Baba Tutumları ile Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 6-11.

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

1. **Adı Soyadı: Beyza SÖNMEZEL**
2. **Doğum Tarihi: 19.04.1992**
3. **Öğrenim Durumu: Yüksek Lisans**

Derece	Üniversite	Yıl
Lisans	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	2014
Y. Lisans	Niğantaşı Üniversitesi	2019